

DOĞU TÜRKİSTAN SESİ

شرقی تۈركستان ئاۋازى گۈزىتى

GAZETESİ 1993.11 ÖZEL SAYI 1

DOĞU TÜRKİSTAN DAYANIŞMA DERNİĞİ YAYINIDIR

DOĞU TÜRKİSTAN İSLAM CUMHURİYETİ

CUMHURİYETİMİZİN 60. YILINDA

Em.Gn.M.Rıza BEKİN

İsa Yusuf ALPTEKİN

Doğu Türkistan ; Asya'nın merkezinde, jeopolitik ve stratejik konumu, fiziki coğrafyası, tarihi geçmişi, etnik yapısı, kültürü, yeraltı ve yerüstü zenginlikleri ile bugünkü evrensel hukuk ve insan hakları çağında ; hür ve müreffeh bir ülke olması icab ederken, tarihin kötü kaderi esaret altında kalan tek ülkedir.

Üzerinde ; Hun, Göktürk, Karahanlı, Uygur Devletleri ile Saidiye gibi bir çok müstakil hanlıkların kurulduğu, Kaşgarlı Mahmut, Yusuf Has Hacip gibi Türk kültürünün ölmez şahsiyetlerin yetiştiği bu vatanın kahraman evlatları müstebit Çin yönetimine karşı, imkan ve fırsat buldukça ayaklanmışlardır. İlk Çin istilasının vuku bulduğu 1757'den bu yana 200'ü aşkın silahlı ayaklanma olmuş bunların dördünde kısa süreli de olsa (1825- 1861-1933-1944) halkımız bağımsızlık tadını tatma fırsatlarını bulmuş, Milli devletler kurmuşlardır.

Bu devletlerden bugün 60. kuruluş yılını kutladığımız Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti Doğu Türkistan tarihinde çok önemli ve müstesna bir yere sahiptir. Çünkü, bu devlet ; ülkenin kuzeyinde, güneyinde ve her yerinde, işgalci Çin yönetimine karşı bir milletin topyekün geleyana gelmesi ve şahlanması sonucu doğmuştur. Bu devletin, milli meclisi, bayrağı, anayasası, ordusu ve basılmış parası vardır. Komşu ve uzak ülkelerle diplomatik ve kültürel ilişkiler kurabilmiş modern bir devlet yapısına sahiptir.

Şimdi bu Cumhuriyet'e vucud veren milli hareketlere genel hatları ile değinelim.

1911'de Çin'de Cumhuriyet ilanından sonra Doğu Türkistan'da bir kalkınma hareketinin belirildiğini görüyoruz. Bu arada Türkiye'den Ahmet Kemal ve İsmail Hakkı beylerin kurduğu modern okullarda ve bunların çok kısa bir zamanda yetiştirdiği münevverlerin bir çok şehirde açtığı yeni okullara Türk çocuklarının zevk ve şevk ile akın etmesi ve Türkiye'nin hürriyet marşlarını kabileler halinde terennüm etmeye başlaması üzerine Çinliler yakında başlarına gelecek büyük felaketi sezmiş ve bu milli harekete okulları kapatmak ve Türkiye'den gelen adı geçen zatları yurt dışı yapmak suretiyle darbe

1933 yılında halkımız büyük milli uyanış neticesinde Çinli işgalcilere karşı topyekün bir savaş başlattı.

Düşmanı mukaddes vatanlarından atmak için büyük mücadeleler ve eşsiz kahramanlık ve fedakarlık örnekleri sergileyen vatanperver halkımız 60 yıl önce bugün Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti adı ile yeni bir Türk Devleti kurduklarını dünyaya ilan ettiler.

Türkiye Cumhuriyeti'nden sonra Türk milletinin tarihi ve ebedi anavatanı Doğu Türkistan'da kurulan bu devlet o devirde ikinci bir Türk devleti olma şerefini taşıyordu.

Bu ikinci Türk devleti Türk milletinin tarihi hasımları olan Çin ve Rus emperyalizminin işbirliği neticesinde kısa süre sonra yıkıldı. Bu devlet uzun ömürlü olamadı. Ancak, tarihimizde layık olduğu yeri almıştır. Türk Milletinin en kötü şartlarda da olsa esarete boyun eğmeme geleneğinin bir tezahürü olmuştur. Bu tarihi olay bizim

DOĞU TÜRKİSTAN İSLAM CUMHURİYETİ

vermiş ise de, halkta bir uyanış meydana getirmiştir. 20. asrın başlarında Orta Asya'da oluşan ceditçilik hareketi Doğu Türkistan'da da etkisini göstermiştir.

1917 yılında Rusya'daki rejim değişikliği Batı Türkistan'da büyük sosyal ve siyasal depremlere neden olmuştur. 1920'li yıllarda Batı Türkistan'da başlayan Sovyet aleyhtarı hareketlerin hezimete uğraması, bu kardeş ülkeden bazı aydınların Doğu Türkistan'a göç etmesine yol açmıştır. Bu aydınların Doğu Türkistan halkının fikir hayatında etkileri olmuştur.

Doğu Türkistan halkının yıllardır, müstevli Çin yönetimine karşı duyduğu nefret ve biriken kin, gelişen milli benlik ruhu; Yukardaki hadiselerin de etkisiyle 1930'lı yıllarda genel milli geleyana ve eyleme dönüşmüş neticede 1933'de Kaşgar'da bir Türk devletinin kuruluşunu sağlayan aşağıdaki büyük ayaklanmalar ve inkılaplar vuku bulmuştur ;

1931 yılının başlarında Kumul'da Salih Dorga ve Hoca Niyaz Hacı liderliğinde başlayan milli mücadele, kısa sürede bölgenin kurtarılmasını sağlamıştır

6 Ocak 1933'de Turfan'da halk Mahmut Muhiti ve kardeşleri Maksut ve Mevsul'ün yönetiminde başlayan halk hareketini görüyoruz. Turfan'ın fethinden sonra Aksu ve Kuçar şehirleri de Muhiti mücahidlerinin eline geçmiştir.

Hoten inkılabı fiilen 20 Şubat 1933'de başlamış ise de ; Mehmet Emin Buğra, kardeşleri Abdullah ve Nur Ahmet Beyler ile Karakaş'ta kurdukları gizli İhtilal Komitesinin faaliyeti 1931 yılının başlarına dayanır.

20 Şubat 1933 günü Karakaş fethedilmiş kısa sürede Bölge Halkının katılımı ile Hoten kurtarılmış, Hoten milli kuvvetleri; Kargalık, Poskam, Yarkent şehirlerini düşmandan kurtararak Kaşgar'a doğru harekete geçmişlerdir.

1933 yılının Temmuz ayında Altay'daki Kazak Türkleri, liderleri Şerif Han Töre'nin komutasındaki Kazak mücahidleri güneydeki milli kuvvetlerin baskısı ile kuzeye çekilen Çin birliklerini bozguna uğratarak bölgenin kontrolünü sağlamıştır.

Timur Bey, komutasındaki Kaşgar ihtilalcileri ; Özbek Türklerinin oluşturduğu fedai birliğinin de destek ve yardımı ile Kaşgar'a hakim olarak bütün milli kuvvetlerin liderleri veya temsilcileri Kaşgar'da buluşmalarına imkan sağlamışlardır.

Yurt sathında gerçekleşen bu büyük ve milli hareket ve inkılaplar ; Doğu Türkistan halkının, bir asra yaklaşan bağımsızlık hasretinin gidermek için tarihi bir fırsat doğurmuştur. Kaşgar'da toplanan milli kurtuluş hareketinin liderleri veya temsilcileri uzun temas ve müzakerelerden sonra, 12 Kasım 1933 günü Kaşgar'da Doğu Türkistan İslam Cumhuriyetini ilan etme mutluluğuna erişmişlerdir.

Bu devletin ilk işi ; Türk dünyasının kalesi ve parlayan güneşi Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile temas kurmak olmuştur. Bu yeni Cumhuriyetin Dışişleri Bakanı Kasım Can Hacı, Hindistan'dan Ankara'ya çektiği bir telgrafla, Doğu Türkistan'da yeni bir Türk Devletinin kurulduğunu bildiriyor ve " Gök Bayraktan Al Bayrağa Selam " mesajı ile bağlılığını sunuyordu.

Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti aldığı bir karar-

CUMHURİYETİMİZİN 60. YILINDA

mücadelemiz için bir ışık ve bir ilham kaynağıdır.

19.yüzyılda başlayan sömürgecilik devri 2.dünya savaşından sonra kapandı.Sömürgeci emperyalistlerin e-saretindeki ülkeler bir bir kurtuldu.Milletlere hürriyet, ülkelere istiklal şiarı insanlık aleminin ortak hedefi oldu. Yeni kurulan bu devletler Birleşmiş Milletler'in üyesi olarak insanlık camiasındaki onurlu yerlerini aldılar.Yakın geçmişte Rus işgaline maruz kalan Afganistan halkı 10 yıl mücadele vererek istilacıları yurtlarından kovmayı başardılar.

Bütün bu bağımsızlık hareketleri bağımsız olmak isteyen halkların soydaşları,dındaşları ve komşuları tarafından desteklendi ve himaye edildi. Bugün Filistinliler Arap aleminin himaye ve desteğine sahiptir. Afganistan halkı ise Pakistan başta olmak üzere İslam dünyasının sınırsız yardımları sayesinde başarıya ulaşmıştır.

Bugün aziz yurdumuzu esaret altında tutan Çin Sosyal emperyalizmi milli varlığımızı sömürüp talan etmekte, halkımızın imhasını hedefleyen Şen'i icraatlarına bütün insanlığın gözü önünde yenilerini eklemekten çekinmemektedir.

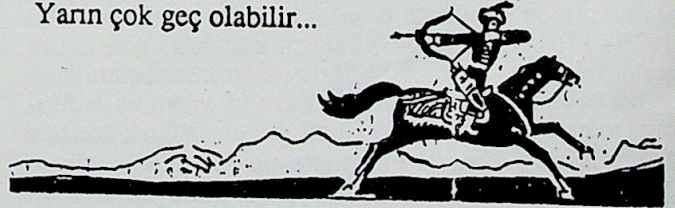
Bu utanç verici durum halkımızı ümitsizliğe sevk etmekte ve direnme güçlerini kırmaktadır. Çinli işgalciler halkımızı Türklüğün'den ve islami kimliğinden soğutmak için her çareyi kullanmaktadır.

Doğu Türkistan'ın kurtuluşu demek komşularımızın ve bütün İslam ve hür dünyanın selameti demektir.

Doğu Türkistan tarihten beri olduğu gibi günümüzde de Türk dünyası için bir müstahkem kaledir. Bu kalenin düşmesi demek Türk dünyasının kaybı demektir.

Türk Dünyası Doğu Türkistan'ın önemini iyi kavramalı, Doğu Türkistan Türkleri'nin mücadelesine destek vermelidir. Bunun kendi menfaatlarına olacağı bilincine varmalıdırlar.

Yarın çok geç olabilir...

la, kendesinin tanınması, istiklalinin korunması maksadıyla ; Cemiyet-i Akvam başta olmak üzere ; Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa, Sovyet Rusya, Japonya, İsviçre, İsveç, Mısır, Afganistan, Almanya gibi ülkelere müracaat etmiş ve görevliler yollamıştır.

Büyük ümit ve uzun yılların beklentisi ve onbinlerce vatan evladının kanları ile kurulan bu Cumhuriyet'in ömrü çok kısa olmuştur. Bu Cumhuriyet ; bir yandan Sovyet Rusya'nın geleneksel Asya politikası ve Batı Türkistan'a örnek teşkil edebilir endişesiyle giriştikleri silahlı müdahaleler, bir yandan Çinliler, diğer yandan da Tunganlar'la sürdürülen savaşlar ve asıl Cumhuriyet başkanı ve Başkomutan seçilen Hoca Niyaz Hacı'nın cehaleti, ihtirası ve ihanet derecesine varan tutum, davranış ve hareketlerinden doğan üzücü hadiseler sonucu ; Doğu Türkistan Tarihine,acı vak'alarla dolu sayfalar bırakarak sona ermiştir.

DOĞU TÜRKİSTAN CUMHURİYETİ'NİN YILDÖNÜMÜ

M.Emin HAZRET

12 Kasım 1993 Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 60. yıldönümüdür.

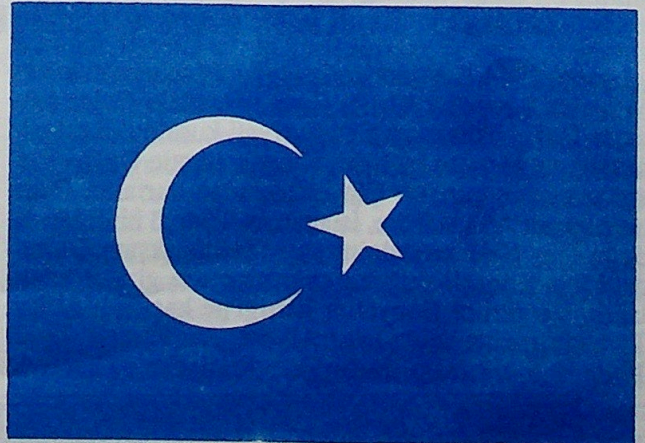
12 Kasım 1933'de Doğu Türkistan'ın Kaşgar şehrinde Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı dünyaya ilan edildi. Mavi zemin üstüne beyaz ayyıldız çekilen bayrak, devlet bayrağı kabul edildi. Çin parası yürürlükten kaldırılıp, Doğu Türkistan'ın kendi parası yürürlüğe girdi. 12 bakandan oluşan Doğu Türkistan Hükümeti, Doğu Türkistan'da barış ve istikrarı sağlamak, ekonomik, ticari, sanayii ve dış ticareti canlandırmak için Çin kanunlarını temelden reddedip, Doğu Türkistan'a en uygun olan milli devlet kanununu, Halk Meclisi'nde kabul edip, yürürlüğe koydu.

Doğu Türkistan Hükümeti, kurulma hazırlığındayken, Türkiye'ye bir elçi heyeti gönderildi. Ve heyetlerin isteğiyle Türkiye Hükümeti, 1933 Kasım ayında, İzmirli Doktor Mustafa Kentli, Ali Bey ve harbiyeden Muhammed Nedim beyleri Doğu Türkistan Hükümeti'nin müşaviri olarak Doğu Türkistan'a gönderirler. Doğu Türkistan Hükümeti'nden Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıldönümü münasebetiyle gönderilen tebrik mesajında " Yeni bağımsızlığına kavuşan Doğu Türkistan'ın gök bayrağından, sevgili Türkiye'nin albayrağına selam olsun " deniliyordu. Anadolu Ajansı bu mesajı geniş dairede yaydı. Doğu Türkistan'daki yeni gelişmeler hakkında Türkiye basını çok geniş haberler yayınladı. Ama, Türkiye Hükümeti, Sovyetler Birliği'ni fazla kızdırmamak için Doğu Türkistan'a hiçbir maddi yardım yapamadı. Türkiye Cumhuriyeti'nin o günkü Dışişleri Bakanı Tevfik Rüşti Bey, " Sovyetler Birliği'ne komşu olan devletler, her şeyden önce onunla iyi geçinmesi gerekiyor " şeklinde konuşmuştu.

Çin ve Rusya'nın etkisinden kurtulmak isteyen Doğu Türkistan Hükümeti, Hindistan'ın Yeni Delhi'deki İngiliz Hükümeti'ne elçi gönderdi. İngiliz Hükümeti'ne olan iyi dileklerini ifade etti ve Doğu Türkistan Hükümeti'ni kabul etmesini istedi. İngilizler'in vefasızlığı ortaya çıktı. İngiliz Hükümeti, Çin Hükümeti'yle olan dostluğu yüzünden ve Doğu Türkistan Hükümeti Türkçü ve islami tavır aldığı için Doğu Türkistan'ın çöküşünü istemiş bir şekilde bekliyordu. O zaman Londra'da çıkmış olan The Times gazetesinde yer alan yorumda şöyle deniyor ; " Yeni Delhi açısından bakıldığında Cumhuriyetçiler, (Doğu Türkistan liderlerini kastediyor) yanlış kapı çaldılar. Sinkian (Doğu Türkistan) İngiliz Hükümeti'nin ilişkileri iyi olan bir devletin vilayeti olduğundan Cumhuriyetçiler'in Yeni Delhi'ye gönderdiği elçilere durumunuz daha kötü olmadan meseleyi Ürümcü'deki Çin, yönetimiyle halledin tavsiyesinden başka birşey verilemez..."

Doğu Türkistan Hükümeti'nin Arap-İslam dünyasına gönderdiği elçiler de boş döndü. Fakat, Doğu Türkistan'ın komşusu Afganistan ve Afganistan Kralı Muhammed Zahir Şah Doğu Türkistan'da cereyan eden bağımsızlık olaylarına sempatiyle baktı. Kasım 1933 tarihinde Doğu Türkistan Cumhuriyeti kurulduğu anda Kaşgar'a tebrik telgrafı gönderdi. Bu iyi niyete karşılık, Muhammed Emin Buğra, Ocak 1934'te Kabil'e bir heyet gönderdi. Bu heyetin vazifesi Doğu Türkistan'ın Afganistan tarafından kabul edilmesini temin etmek ve para karşılığında silah yardımı almak içindi. (Doğu Türkistan Hükümeti yıkıldığı zaman Muhammed Emin Buğra'nın direkt Afganistan'a gelmesi ve bu yerde kalmakta tercih etmesinin sebebi bu samimiyettendi).

Doğu Türkistan'da olaylardan çok rahatsız olan Sovyetler Birliği, Doğu Türkistan Hükümeti'ni yıkmak için derhal faaliyete geçti. Çünkü, Doğu Türkistan'da bir bağımsız devletin kurulması, Batı Türkistan'da Rus esaretinde yaşamakta olan Türkler'in istiklale olan arzularını güçlendirecekti. Doğu Türkistan'ın, Orta Asya Türkleri'nin, Ruslar'a karşı mücadelesinde güç kaynağı ve cephanesi haline dönüşeceği tabiiydi. Bunun için Ürümcü'deki Çin militanı Şin Şi Sey'i destekledi. Ve Rus Ordusu'nun kara ve hava kuvvetleri Doğu Türkistan topraklarına girdi ve Doğu Türkistan halkını kanlı biçimde bastırdı. Doğu Türkistan kan gölüne dönüştü. Rus uçakları Kaşgar ve Hoten şehirlerini bombaladı. Doğu Türkistan'ın Başbakanı Sabit Damullah, Türkiye gezisinden sonra Muhammed Emin Buğra ile birlikte Çinliler'e karşı ihtilal yaptığı için Ruslar, onu çok tehlikeli birisi olarak görüyorlardı. Başbakan Rus casusları tarafından tutuklandı. Ve Çinli militan Şin Şi Sey tarafından katledildi. Sonuna kadar silahlı savaşa devam eden Muhammed Emin Buğra, hem savaşarak hem çekilerek Afganistan'a sığındı ve siyasi mücadelesini orda sürdürdü. Doğu Türkistan Hükümeti yıkıldıktan sonra, Uygur ve Kazak Türkleri'nden olarak 1.5 milyon din ve bilim adamı katledildi. Bu olaydan 10

BÜYÜK LİDER SABİT DAMOLLA

Doğu Türkistan 20. yüzyıldaki siyasi tarihinde önemli rol oynayan ünlü din bilgini ve siyasetçi Sabit Damolla 1883 yılında Artuş şehrinin Azak kasabasında marifetperver bir ailede dünyaya geldi.

O, küçüklüğünde çok zeki idi. İlim ve irfana olan yatkınlığı ile dikkatleri çekiyordu. İlk tahsilini Artuş'ta tamamlayarak Kaşgar'daki Medrese'ye girdi. Burada yüksek düzeyde dini eğitim gördü. Kaşgar'daki tahsilini bitirdikten sonra zamanın meşhur ilim merkezi olan Buhara'ya giderek orada tahsiline devam etti. Buhara Merdesesini bitirdikten sonra Doğu Türkistan'a dönerek Kaşgar Hanlık Medresesine müderris oldu. O, Kaşgar'daki müderrisliği esnasında kısa sürede bir çok yenilikçi ve yararlı öğrenciler yetiştirerek halk arasında büyük bir üne kavuştu. 1927 yılında o Kulca halkının daveti üzerine oraya giderek Kulca Kadısı oldu.

1929 yılında hac yapmak gayesi ile Sovyetler Birliği, Türkiye ve Mısır gibi ülkeleri ziyaret etti. Buralarda bulunduğu süre içerisinde birçok ünlü bilgin ve siyasetçilerle tanıştı. Onlarla dini ve siyasi konularda uzun sohbetlerde bulundu ve fikir teatisinde bulundu.

Sabit Damolla Hacı Mısır'da bulunduğu sırada Müslüman Gençlik Tekilatı başta birçok siyasi ve dini cemiyetlerin daveti üzerine birkaç defa konferanslar verdi. İslam dünyasının ve Türkistan Türklerinin durumu hakkında Mısır aydınlarına bilgi verdi ve kamuoyunu aydınlattı. Suudi Arabistan'da 15 ay kalarak iki defa hac farzasını yerine getirdi.

1932 yılında Doğu Türkistan'a dönmek üzere Hindistan'a geldi. Burada bir süre kalarak o zaman Hindistan halkının özellikle müslümanların İngiliz sömürgecilerine karşı başlattıkları mücadelelerini yakından izledi. Dini ve siyasi liderler ile görüştü. Bu arada kendi telifi ettiği bazı kitaplarını burada bastırıldı. Daha sonra doğru Hoten'e giderek Karakaş şehrinde Mehmet Emin Buğra ile buluştu ve onun kurduğu İhtilal Komitesine üye oldu. Hoten'de bulunduğu sırada camiilerde vaazlar verdi. Kur'an'ı Kerim'in cihat ayetlerini tefsir ederek halkı Çinli zalim işgalcilere karşı baş kaldırmaya çağırdı. Sabit Damolla 1933 yılının Şubat ayında patlayan Hoten

ayaklanmasının lider kadrosu içinde yer aldı. Yönetimde Başbakan, Müşavir Maarif ve Adalet Bakanı olarak görev aldı.

12 Kasım 1933 tarihinde Kaşgar'da kurulan Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti'nin kurucularındandır.

Daha sonra bu Cumhuriyet'in Başbakanı olarak tayin edildi. Doğu Türkistan Cumhuriyeti Ruslar, Çinliler ve Tunganlar'ın müşterek saldırıları neticesinde yıkıldıktan sonra 11 Nisan 1934 günü Yarkent'te tutuklandı. Stalin kuklası kanlı cellat Şing Şı Sey tarafından kendisine yapılan akıl almaz işkenceler neticesinde Ürümçü'de şehit edildi.

DOĞU TÜRKİSTAN CUMHURİYETİ'NİN YILDÖNÜMÜ

yıl sonra 1944 Kasım ayında Doğu Türkistan'ın kuzey batısında Sovyetler Birliği sınıarı yanındaki Gulca şehrinde Doğu Türkistan Cumhuriyeti kuruldu. Ruslar'ın desteğiyle kurulan bu hükümet, çok süratle Doğu Türkistan'ın tam yansını Çin istilasından kurtardı. Cumhurbaşkanı Alihan Töre, İslamcı ve Türkçü bir lider olduğu için 1945 senesinin yazında bir akşam Gulca'daki Rus Konsolosluğu'na çağrılıp orada gizlice tutuklandı. Ve gizlice Sovyetler Birliği'ne kaçırıldı. Alihan Töre'nin yerine gelen lider Ahmet Can Kasimi, Eylül 1949'da 5 arkadaşı ile birlikte Ruslar'ın suikastıyla

uçak kazası bahane edilerek yok edildi. Ve 6 yıl yaşayan Doğu Türkistan Hükümeti, 100 bin kişilik Doğu Türkistan Ordusu Ruslar tarafından dağıtıldı.

Aralık 1949 ; Doğu Türkistan Stalin tarafından Çin Komünistlerine teslim edildi. Ama Doğu Türkistan halkı ayyıldızlı gök bayrağını hala saklamaktadır. Bağımsızlığa ve hürriyete olan ümidi hiç bir zaman kesilmemiştir. İnşallah, çok yakın gelecekte Doğu Türkistan'da bir müstakil devlet kurulacak. Çünkü, Doğu Türkistan halkı ecdadları gibi hürriyet ve bağımsızlık için can vermeyi, kan vermeyi şeref bilen bir millettir.

DOĞU TÜRKİSTAN İSLAM CUMHURİYETİ NASIL KURULDU ?

Hamit GÖKTÜRK

Doğu Türkistan'da 1863 yılında kurulan ve Osmanlı İmparatorluğunu matbu tanıyan Atalık Gazi Devleti 1877 yılında Çin orduları tarafından ortadan kaldırıldı.

General Zu Zung Tang komutasındaki Çin işgal ordusu Bedevlet devletini yıktıktan sonra Doğu Türkistan'ı işgal eden Çin istila ordusu tam 11 yıl süre ile bu ülkeyi sıkı yönetim ile idare etti. 1888 yılında yönetimi direkt Çin imparatoruna bağlı bir eyalet sistemi kurarak normal yönetime geçti. Doğu Türkistan'ı idare eden genel valiler Çin imparatorunun bu ülkedeki askeri hem de mülki vekili idiler. Ülkenin dış işleri, maliye, askeri vb. bütün yetkileri Çin hükümetine danışmadan kullanabiliyordu.

Bu durum ise uygulamada Doğu Türkistan halkının aleyhinde olan bir durumdu. Çünkü Halk'ın kaderi Çinli genel valinin insafına terk edilmişti. Zaten kendisinden başka herkesi düşman gören bir milli haslete sahip Çinli yöneticilerin gözünde Doğu Türkistan halkı bir düşmandı. ekonomik baskı halkı eziyordu. Çin Merkezi Hükümeti Doğu Türkistan'daki işgal orduları için işe göndermiyordu. Onların beslenmesi, günlük ihtiyaçlarını karşılanması, kıışların inşa ve tamiri gibi akla gelebilecek bütün ihtiyaçlarının Türk halkı tarafından temin edilmesi bir mecburiyetti.

Türk halkı geleneksel sosyal yapısından zorla uzaklaştırıldı. İdare edenler ve idare edilenler. İdare edenler Çinliler tarafından yerli Türk halkı idare etmesi için tutulan ve Çin yönetimine sadakat yemini eden işbirlikçi Türklerdi. Bunlar cemiyette ayrı hareket ediyordu. Sosyal hayatta " Seçilmiş zümre " idi. Çinliler gibi giyiyor ve hatta onlar gibi yaşamaya özen gösteriyordu.

Doğu Türkistan'daki Çin işgal ordularının başında olan genel valiler Türk halkının dışarı ile temasını sıkı şekilde kontrol ederdi. Hatta onların dış ülkelere gitmelerine, diğer milletlerle temas kurmasına karşı idiler. 1911-1928 yılları arasında Doğu Türkistan'da genel valilik yapmış olan General Yang Zung Şin Ürümçi'deki tek telgraf makinasının anahtarını kendi cebinde taşırdı. Doğu Türkistan halkı tam bir ortaçağ karanlığında yaşamaya mahkum edilmişti.

1911 yılında Çin'de Dr.Sun Yat Sın liderliğindeki Cumhuriyetçiler İmparatoru devirerek Çin'de Cumhuriyet yönetimini kurdular. Doğu Türkistan'daki Çin işgal orduları Çin'deki bölünmelere paralel olarak Kralcılar ve Cumhuriyetçiler olarak ikiye ayrıldılar.

Merkezi Çin Hükümeti Doğu Türkistan'a varlığını hissettirmekten acizdi. Altay Bölgesindeki Çin Birlikleri Cumhuriyet taraftan idiler. Bunlar genel valiyi dinlemiyorlardı.

Çin yönetimdeki bu karışıklık Çin idaresinin Doğu Türkistan'daki otoritesinin zayıflamasına yol açtı. Doğu

Türkistan aydınları bu durumdan istifade ederek Kültürel ve Sosyal alanlarda ülkelerini kalkındırmak için bazı faaliyetlere giriştiler. 20 yüzyılın başlarında Batı Türkistan'daki ceditçilik (Yenilikçilik) akımı Doğu Türkistan'ı derinden etkiledi. Buhara başta olmak üzere Batı Türkistan'daki değişik medreselerde tahsil gören din adamları ve aydınlar bu yeniliklerin Doğu Türkistan'da da uygulanmasına giriştiler. Batı Türkistan'da tahsil gören ve milliyetperver bir zat olan Abdulkadir Damolla Kaşgar'da yeni usullerle eğitim veren zamanın modern okullarını açtı.

Öte yandan Doğu Türkistan'dan Kırım üzerinden hacca giden bazı vatanperver tüccarlar İstanbul'a uğrayarak o zaman İmparatorlukta iktidarda bulunan İttihat ve Terakki liderlerine müracaat ederek Doğu Türkistan'a öğretmen gönderilmesini talep ettiler ve buna da muvaffak oldular.

1914 yılında Kaşgar'a giden Girtili Ahmet Kemal bey Artuş kasabasında Osmanlı öğretmen okulunu (Dar-ül Muallimin-i İttihad-i Osmani) kurdu ve öğretmen yetiştirme işine girişti. Doğu Türkistanlı Türkler'i bu yolla kendi kimliklerini bulmaya ve nesilleri kısmen de olsa bu kimlikle yetiştirme imkanını elde etti.

Diğer taraftan Kuzey Vilayetlerimizde Tatar aydınlar tarafından açılan okullarda vardı. Diğer taraftan dış ticaretini tamamen Sovyetler Birliği ile yapmak zorunda kalan Doğu Türkistanlı tüccarlar Sovyetler'de olup bitenleri yerinde görüyor ve anlayabiliyordu.

Doğu Türkistan halkı bu suretle sınırlı da olsa dış dünyayı tanıdı ve dünyada olup bitenlerden azda olsa haberdar oldu.

DOĞU TÜRKİSTAN'DA GENEL KİYAM

Doğu Türkistan'ı 17 yıl süre ile tam bir ortaçağ despotu gibi yöneten genel vali diktatör Yang 7 Temmuz 1928'de öldürüldü. Doğu Türkistan'daki Çin işgal sisteminde seneler süren karışıklıklar ve bunun sonucu olarak darbeler meydana geldi. Bu durumu ayaklanma ve işgalcileri ülkelerinden atmaları için iyi bir fırsat olduğu kanaatine varan Doğu Türkistan halkı bütün bölgelerde işgalcilere karşı kutsal cihad ilan ettiler. Ayaklanma ilk önce Çin sınırındaki Gaziyane Kumul şehrinde Salih Dorga ve cesur ve tecrübeli bir sergerde olan Hoca Niyaz Hacı'nın liderliğinde 1931 yılının ilk baharında başlatıldı. Kısa sürde Kumul ve civarı işgalcilerden temizlendi.

6 Ocak 1933 tarihinde Turfan halkı Muhiti kardeşlerin liderliğinde şehirdeki Çin garnizonunu basarak şehri Çinliler'den kurtardılar Turfan Milli Kuvvetleri General Mahmut Muhiti komutasında batıya doğru ilerleyerek

Korla, Karaşehir ve Uşak şehirlerini de kurtardılar
28 Şubat günü güneydeki Hoten vilayeti halkı ünlü
bir din adamı olan Muhammed Emin Buğra ve kardeş-
lerinin önderliğinde Hoten'i fethetti. Hoten Milli Kuv-
vetleri Korgalık, Poskam, Yarkent şehirlerini Çinliler'den
kurtararak Kaşgar'a doğru yöneldiler.

DOĞU TÜRKİSTAN İSLAM CUMHURİYETİNİN İLANI

Doğudan ve güneyden Kaşgar'a doğru ilerleyen Milli Kuvvetler Kaşgar eski şehiri Çinliler'den kurtaran Albay Timur Beğ ile birleştiler.

Kaşgar tarihten beri Doğu Türkistan'ın medeniyet, ekonomik ve dini merkezi olarak kabul ediliyordu. Bütün siyasi güçleri kendi takdirlerinin bu şehirde tezahür etmesine inanıyorlardı.

Kendisi Buhara ve Kazan medreselerinde tahsil gören Sovyetler Birliği Türkiye, Mısır ve Suudi Arabistan ve Hindistan gibi ülkeleri gezerek tetkik eden, dünyadaki gelişmeleri tahlil ederek siyasi fikirleri ile Milli Kuvvetlere yön veren Kulca Kadısı Sabit Damolla Hoten ihtilalcileri ile birlikte idi.

O, binlerce şehidin kanı bahasına kazanılmış bu zaferi Türk'ün devlet kurma geleneğine uygun olarak bir milli devlet ilan etmek sureti ile taclandırmak istiyordu.

Sabit Damolla bütün milli liderleri bir araya getirerek Doğu Türkistan İslam Cumhuriyetini ilan etmeye karar verdiler.

Böylece hicri 135 yılı 7. ayın 4. gününe tekabül eden 12 Kasım 1933 günü Kaşgar'da Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti Kaşgar şehrinin Köncü (Göncü) mahallesinde halkın ve milli askerlerin coşkulu gösterileri ve tekbir sesleri arasında Ayyıldızlı Gökbayrak gönderilerek ilan edildi. Bu merasimde Hükümet üyeleri ilan edilerek halka tanıtıldı. Anayasa ilan edildi ve devlet marşı okundu. Milli Meclis kuruldu.

Ünlü bir şair ve eğitimci olan Kutluk Şevki'nin sorumluluğunda Yeni Hayat adı ile resmi bir gazete çıkarıldı. Resmi gazetede Hükümetin teşkili Hükümet açıklaması ve Milli Marşı ilan edildi.

CUMHURİYETİN ANAYASASI

Anayasa 30 maddeden oluşuyordu. Anayasada devletin yapısı prensipleri, idari organlar ve bunların görevleri belirtiliyordu.

Anayasanın 2. maddesinde Anayasanın prensipleri şöyle açıklanıyordu ;

Doğu Türkistan Devleti, "Cumhuriyet" esasına dayalı olup, milletin refahı ve huzuru için çalışır. Devlet, milleti, dışarıdan gelen tecavüzlerden korumak ile görevlidir ve milletin dini, milli, kültürel ve iktisadi meselelerini idare eder. Milletin iradesini yerine getirmek ve devlet istiklalini garanti altına almak için Nanking'deki (Çin Cumhuriyeti merkezi-Müellif) hükümete ve bağımsızlığın korunması hususunda tedbirler alması için, Cemiyeti Akvam'a müracaatta bulunur.

Merkezi idare ile ilgili olarak Anayasanın 4. maddesi şöyle idi ;

Devlet, halka, istişareye ve parlamentoya dayalı olarak kurulur. Millettin irade ve arzusu onun halk temsilcileri ile ifade edilir.

Bakanlar Kurulunun Görevleri ;

5 a. Devleti idare etmek için mü'minlerin reisi (Emirü'l-mü'minin) başkanlığında, başkentte bir Bakanlar Kurulu teşkil edilir. Bunun başında "Başbakan" bulunur. Bakanlar kuruluna 9 bakan dahildir: Din ve adalet, savunma, maliye, dışişleri, içişleri, ticaret ve ziraat, endüstri, eğitim, vakıflar ve sağlık bakanlıkları. Bu 9 bakan iki gruba taksim edilir :

Birinci grup savunma ve iktisadiyattan ibarettir. Bu gruba savunma, dışişleri, maliye, ticaret ve ziraat, endüstri bakanlıkları dahildir. Bu gruba bakanlar kurulunun birinci başkan yardımcısı riyaset eder.

İkinci grup ; İçişleri, din ve adalet, eğitim, vakıflar ve sağlık bakanlıkları gibi idari ve kültürel bakanlıklardan ibarettir. Bu gruba bakanlar kurulunun ikinci başkan yardımcısı riyaset eder.

Devlet Başkanının Görevleri :

6 b. Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti'nin devlet başkanı, hükümeti idare eder ve hükümetin büyük atası sayılır. O, devlet reisi ve başkumandan sıfatıyla, dinin, milletin ve vatanını saadeti, düzeni ve müstakbel gelişimi için hizmet eder.

c. Devlet Başkanı, Millet Meclisi tarafından 4 yıl için seçilir. Fakat, İslam'ın, vatanını ve milletin kurtuluşunu sağlamak için kahramanca savaşım bağımsızlığı temin eden halihazırdaki devlet başkanımız Hoca Niyaz Hacim, ömür boyu kaydiyle devlet başkanımızdır ve onun bu hususiyetini bütün millet ve askerler tasdik ederler.

d. Devlet başkanı, başbakanı tayin eder ve devlet idaresinin Bakanlar Kurulu'nu onaylar.

İzah: Devlet başkanı, Millet Meclisi toplanınca başbakanı ve bakanları, bu meclis tarafından onaylanmaları için tavsiye eder.

e. Bakanlar Kurulu'nun kararlarını devlet başkanı onaylar. Bunları reddettiği vakit, yeniden gözden geçirilmesi kaydıyla Bakanlar Kurulu'na teklifte bulunur. Devlet başkanı ve başbakan veya bakanlar kurulu arasında bir uyumsuzluk belirlediği takdirde, başbakan istifa eder. Bunun üzerine devlet başkanı yeni bir bakanlar kurulu tertip eder.

f. Doğu Türkistan'a gönderilen yabancı sefirler, misyon ve delegasyonlar, dışişleri bakanının iştiraki ile devlet başkanı tarafından kabul edilirler.

h. Devlet başkanı, umum askerlerin başkumandanı sıfatıyla, Doğu Türkistan Ordusuna, başbakan ve savunma bakanı vasıtasıyla emir verecektir.

i. Devlet başkanı, Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti istişare ve müzakere esası üzerine kurulu olduğundan, Bakanlar Kurulu'nun kararlarını kabulü veya reddi hususunda vermede çoğunluğun reyine başvurur.

Başbakan'ın Görevleri :

7. Başbakan, bütün bakanların reisi. Bundan ötürü, her bakanını meseleleri ile meşgul olma yetkisi vardır. O, aynı zamanda Bakanlar Kurulu'nun başkanıdır. Başbakan, haftada bir, olağanüstü hallerde daha sık olmak üzere, bakanlar Kurulu toplantısını yapar. Bu top-

lantılarda hükümetin almış olduğu bütün tedbirler görü-
şülür ve bunlar hakkında karara varılır. Bu kararlar
"Bakanlar Kurulu Kararları" adı ile daha sonra
Millet Meclisi'ne sunulur. Kararlar çoğunluk tarafından
kabul edilirse, "Kanun" halini alırlar. Millet Meclisi
toplantılmıyorsa, kararlar padişaha sunulur. Bakanlar Ku-
rulu kararları, padişah veya hükümdar tarafından onay-
lanıyorsa, yine "Kanun" halini alırlar. Bakanlar Kuru-
lu'nun kararları, "Nizamnameler" olarak dahi nite-
lenirler.

Devlet Başkanı	: Hoca Niyaz Hacı
Başbakan	: Sabit Damolla
Başbakan Yrd. cısı	: Canabek
Devlet Bakanı	: Alem Ahun
Milli Savunma Bakanı	: Orazbek
Genel Kurmay Başkanı	: Gn. Mahmut Muhiiti
İç İşleri Bakanı	: Saidzade Yunus Bek
Dış İşleri Bakanı	: Kasım Can Hacı
Eğitim Bakanı	: Abdulkerimhan Mahdum
Vakıflar Bakanı	: Şemsentin Turdı Hacı
Adalet Bakanı	: Zarif Karı Hacı
Tarım Bakanı	: Ebulhasan Hacı
Maliye Bakanı	: Ali Ahunbay
Sağlık Bakanı	: Übeydullah Bey

Cumhuriyet Ambleminde de yer aldığı gibi devletin
temeli şu dört esas üzerinde kurulmuştu. İslamiyet, ba-
ğımsızlık (Azadiyet), adalet ve uhuvvet (Kardeşlik)

Cumhuriyet'in dış ilişkileri

Cumhuriyet dış ilişkilere çok önem vermiş ve bu hu-
susu anayasaya da koymuştur. Doğu Türkistan İslam
Cumhuriyeti ilan edildikten sonra Dış İşleri Bakanı Ka-
sımcan Hacı ilk iş olarak Doğu Türkistan Cumhuriyetin
kurulduğunu Peşaver'den Ankara'ya çektiği bir telgraf-
la Türkiye Cumhuriyeti'ne müjdeyor ve Gökbayrak-
tan Albayrağ'a selam gönderiyordu.

Hükümet Türkiye, Hindistan, Afganistan ve bazı Av-
rupa ülkelerine gönderdiği temsilcileri kanalı ile devletin
tanınması, kalkınması için maddi yardım en önemlisi istiklalinin güçlü ve saldırgan komşularına karşı korun-
masını talep ediyordu.

Devletin başından beri en büyük komşusu Sovyet
Rusya ile ilişkisi olmamıştır. Her iki taraf birbirlerine
soğuk bakmıştır. Esasında Sovyetler yanısında bir
Türk devletinin varlığını tehlikeli görüyordu.

İngiltere ise Orta Asya'da müstakil bir Türk İslam
Devlet'inin kendi egemenliğindeki Hindistan için kötü
örnek teşkil edeceği gerekçesi ile bir türlü kabule yanaş-
madı. Fakat olayları çok yakından takip etmekten de ge-
ri durmuyordu.

Türkiye'ye gönderilen İzmerli Dr. Mustafa Kentli'ye
zamanın Dış İşleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras şöyle di-
yordu ;

"Sovyetler Birliği ile komşu olan devletler, her şey-
den önce bu devletle iyi geçinmesi gerekir"

Afganistan Hükümet yeni kurulan bu devleti sami-
miyet ile tebrik ediyor ve iyi dileklerini bildiriyordu.

Dünya siyasetinde belirleyici bir rol oynayan zama-
nın süper gücü İngiltere İmparatorluğunun etkisindeki
Cemiyet-i Akvam başta olmak üzere Avrupa ülkeleri
gerekli ilgiyi göstermediler.

Devletin Yıkılması :

Bu genç Cumhuriyet bir yandan kendi kuruluşunu

tamamlayıp milli bağımsızlığını korumaya çalışırken
diğer yandan Çin Kuvvetleri, Tungan Asileri, Sovyetle-
ri en önemlisi zaferi gerçekleştiren lider kadronun di-
şmeleri ile mücadele ediyordu.

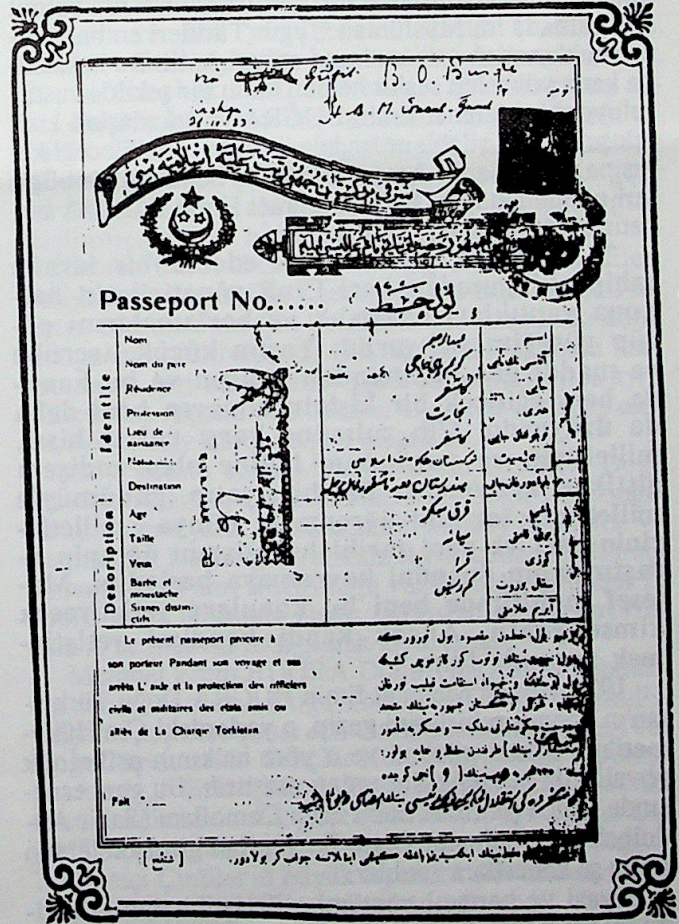
Cumhurbaşkanı Hoca Niyaz Hacı cesur bir kahra-
man iyi bir vatanperver zat idi. Fakat eğitimden yoksun
ve itibarına aşırı düşkünlüğü onu hükümetle karşı kar-
şıya getirdi. O, Hükümetten habersiz olarak 25 Şubat
1934'de Ruslarla 11 maddelik bir anlaşma imzalayarak
kendi hükümetine ihanet etti. Hükümet de 2 Mart günü
bu anlaşmayı tanımadığını ilan etti.

Hükümetteki bu ihtilaf bir facia halini aldı.

Fırsatı ganimet bilen Sovyetler Doğu Türkistan'a
gönderdiği 7 bin kişilik bir kuvvetle milli kuvvetlere
saldırdı.

Başbakan Sabit Damolla yakalanarak idam edildi. Ba-
kanlar Kurulu üyelerinin bir kısmı yurt dışına kaçmayı
başardılar. Diğerleri yakalanarak KGB zindanlarında
can verdiler.

Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti'nin Genel Kur-
may Başkanı Gn. Mahmut Muhiiti kendisine Sovyet-
ler'ce yapılan bir suikasttan kurtularak 1937 yılında
Hindistan'a iltica etti. Milli ordunun subayları Albay
Abduniyaz'ı kendilerine kumandan olarak seçtiler. Bu
ordu 1937 yılının sonuna kadar Çin ve Rus saldırılarına
karşı vatanlarını kahramanca savunarak hepsi şehit
oldular.

Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti'nin Dış
Ükelere Çıkmak İçin Kullanılan Pasaportu

MEHMET EMİN BUĞRA

Dr. Yakup BUĞRA

Mehmet Emin BUĞRA 1901 yılında Doğu Türkistan'ın Hoten vilayeti'nin ilçe şehrinde saygın bir müderris ailesinde dünyaya geldi. Yörenin sayılı din alimlerinden olan babası Pirabidin Hacı'yı küçük yaşta kaybetmişti. Dört erkek ve iki kız kardeşiyle beraber annesi Sekine Banu Hanım'ın terbiyesi altında büyüdü. 9 yaşında Hoten'de ilk tahsilini, 22 yaşında ise Karkaş nahiyesindeki o devrin ünlü medreselerinde yüksek tahsilini Arap ve Fars Dili ve Edebiyatı üzerine tamamladı. 1922-1930 yılları arasında Hoten ve Karkaş nahiyelerindeki medreselerde baş müderrislik vazifelerinde bulundu.

Yüksek ilmi ve natıklık yeteneğinden dolayı kısa zamanda bölgede ün kazandı. Genç yaşında arapça ve farsça dillerinde şiirler yazmaya başlamıştı. O dönemlerde Doğu Türkistan'da yeni yeni gelişmeye başlayan Eğitim ve Öğretim de muasırlaşma faaliyetlerine fal bir sürette katıldı. Kendisi de Türkiye'den gelen öğretmenlerden bir süre muasır ilim terbiyesi almıştı. Genç müderris ve talebeli örgütleyip; vatanımızı işgal eden Çin Hakimiyeti'nin dehşet verici zulüm ve baskılarına karşı çare ve tedbirler aradı. Çin İstilacıları'nın zulmü had safhada idi. Müslüman Uygur Türkleri en basit insan haklarından dahi mahrum edilmişlerdi. Bu haksızlığa karşı yükselen sesler hemen kanlı bir şekilde susturuluyordu. Mehmet Emin BUĞRA ve arkadaşları kuruluşu ancak silahlı mücadele ile elde edilebileceği kanısına varmışlardı. Ama bu konuda herhangi bir bilgileri olmamaktaydı. Bunu Mehmet Emin BUĞRA bir hatırasında şöyle dile getiriyordu ;

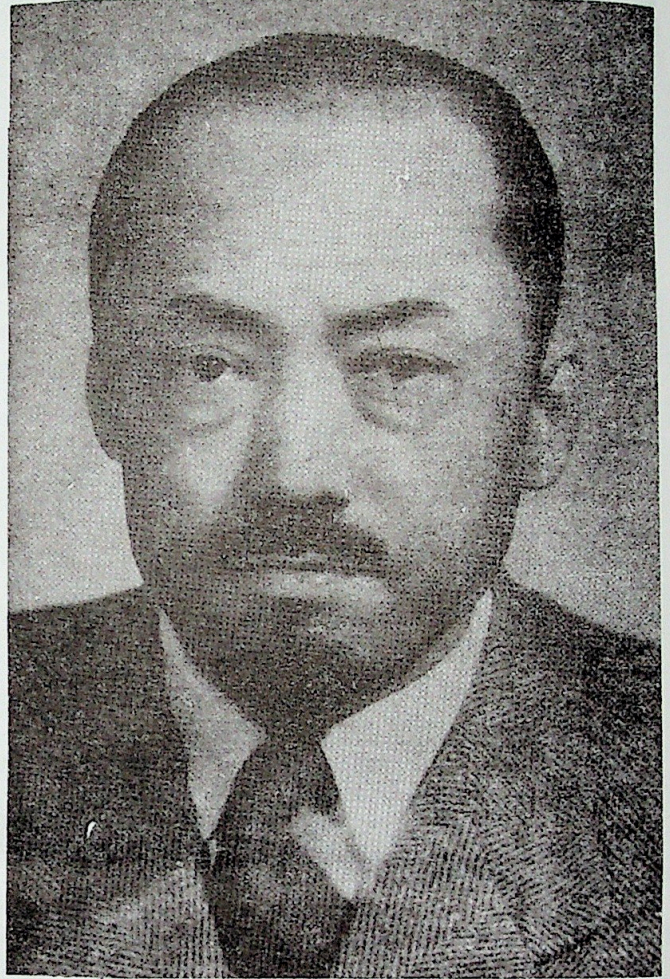
" Sağım ve solumu fark edecek bir idrake sahip olduğumdan beri Çinli yöneticilerle halkıma yaptıkları haksızlık ve horlamalarını görüp yüreğim sızlıyordu. Yaşım küçük, tecrübe ve maddi güç bakımından yoksun ve bu konuda beni eğitecek bir kişinin olmayışı beni daha da üzüyordu. Çin zulmüne karşı nefret hissi, milletimin ve yurdumun haline olan endişem gittikçe artıyordu. Bu hissiyatın güdümüyle milletimin tarihini öğrenmek, dünya milletlerinin eski ve yeni tarihi hayatlarını öğrenip araştırmanın önemini kavramaya başladım. Malesef muhitimde beni bu konulara yetiştirecek kimse yoktu. Ancak kendi kendimi yetiştirmek zorunda idim."

1929 yılında Mehmet Emin BUĞRA Doğu Türkistan'ın önemli şehirlerini gezip, o yerlerdeki Çin Hükümeti'nin askeri gücünü ve o yöre halkının psikolojik ahvali gibi stratejik durumları araştırdı. Bu gezi esnasında Golca şehrinde Sabit Hacı Damollam (Sabit Abdubaki) ile buluştu. O zat ile yapılan görüşmelerden sonra şu kanaatlara vardılar :

Siyasi ve barışçıl yöntemler ile istilacıların, hakiyet başından uzaklaştırılmalarının mümkün olmadığını...

Bunun için ancak tüm Doğu Türkistanı sathında Silahlı Milli Kurtuluş Harekatı'nın başlatılmasına...

Öncelikle değişik yörelerde Silahlı Milli Gizli Teşkilatları'nın kurulmasına...

1930 yılının sonlarına doğru Hoten'de Mehmet Emin BUĞRA önderliğinde Milli İnkılap Teşkilatı kuruldu. 1931 yılının birinci ayında Sabit Damollam Hoten'e gelip adı geçen gizli teşkilata katıldı.

Mehmet Emin BUĞRA önderliğindeki, tahminen bir yıl süren gizli faaliyetlerden sonra 29 Ekim 1932 tarihinde Karkaş nahiyesinde silahlı ayaklanmayı başlattılar. Kısa bir süre içinde Batıda Kaşgar'ın Yenihisar nahiyesinden, Doğuda Çin'in Dunghuvang eyalet sınırına kadar olan bölgeyi Çin istilasından kurtarıp, hürriyete kavuşturdular.

12 Kasım 1933 tarihinde Kaşgar'da kurulan Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti'nin tesisine büyük katkılarda bulundu. Yeni kurulan Cumhuriyet'e ekonomik ve askeri alanlarda yardımlar yapıldı. Doğu Türkistan Cumhuriyeti başbakanı Sabit Hacı Damollam'ın emrine gönderdiği ordunun komutanları olan kardeşleri Nur Ahmet ve Abdullah BUĞRA'lar Yenihisar muharebesinde şehit düştüler.

Tunganlar ve Rus kuklası, militarist Şin Şi Sey'in tecavüzüne yenik düşen Mehmet Emin BUĞRA 1934 yılında Hindistan'a hicret etti. Bu arada Hindistan ve Afganistan'ın Doğu Türkistan'a sınırı olan Pamir ve Vahan yörelerinde silahlı toparlanma ve yurda dönüş faaliyetlerinde bulundu. Bundan bir sonuç alamayınca Afganistan'a sığındı.

Afganistan'da 1942 yılına kadar Doğu Türkistan tarihi üzerine bilimsel araştırmalar yaptı. Bu esnada Kabul'deki Türkiye Büyük Elçiliği'nde bulunan Memduh Şevket Esendal ile tanıştı. O zattan büyük manevi yardımlar görmüştü. Mehmet Emin BUĞRA, geçmişteki mücadelelerinde ; muasır bilimlerde eğitilmiş gençlerden oluşan kadro eksikliğinin farkına varmıştı. Onun için muhaceratta bulunan doğu Türkistan'lı gençlerin bir kısmını Afganistan'da modern okullarda okuttu. Bunların bazıları Türkiye'ye gelip Askeri Akademilerde okudular.

Dört senelik çileli yoğun çalışmalardan sonra, bugün (kaleme alınışından altmış sene sonra) bile istilacı Çinlilerin uykusunu kaçıran Doğu Türkistan Tarihi adlı eserini kaleme aldı. Mehmet Emin BUĞRA'nın bu eseri yayınladığı gündün itibaren, önce Milliyetçi Çin ve sonra Çin Komünist Hükümetleri tarafından yasaklandı. Nitekim Haziran 1991 tarihinde Çin Komünist Partisi'nin ideoloji Eğitim sorumlusu olan Çiyen Boçün, bir makalesinde şöyle diyordu. "Şinjang'da aydın ve diğer genç kesiminde Türk Milliyetçiliği'nin hortlamasında Mehmet Emin BUĞRA'nın 1930 yıllarında ki Doğu Türkistan Bağımsızlık Ayaklanması'nın bıraktığı etkileri ve sonra onun yazdığı Doğu Türkistan Tarihi adlı kitabı esas ideolojik rol oynamaktadır. Bu Şinjang'da Türk Milliyetçiliği'nin gün geçtikçe yayılmasındaki büyük tehlike arz etmektedir. Şinjang'daki Parti Yöneticileri bu tehlikenin önemini ve ciddiyetini kavramak zorundadırlar." Ayrıca aynı yıllarda Arap, Fars ve Uygur Türkçesi ile yazdığı şiirler mecmuasını bitirdi.

2. dünya Savaşı esnasında Doğu Türkistan'ın durumunda önemli değişimler oldu. Mehmet Emin BUĞRA bu vaziyette mücadelesinin, Kalem Küreşi diye tanımladığı politik ve diyalog yoluyla yürütülmesinin zaman geldiği kanısına vardı.

Tabiiyatıyla bu mücadelenin muhatabı Çin Hükümeti olacaktı 1940 yılında İsa Yusuf Alptekin Çin Müslümanları Dostluk Heyeti başkanı olarak Afganistan'a gelmişti. Mehmet Emin BUĞRA bu fırsattan yararlanarak İsa Alptekin ile görüşerek bu konuda fikir birliğine vardı. Bu yoldaki çalışmaları daha etkin bir şekilde sürdürmek için Afganistan'dan 1942 yılında Hindistan'a geldi. İngilizlerin Hindistan'daki istihbarat örgütü, Mehmet Emin BUĞRA gibi bağımsızlık mücadele önderi olan bir kişinin, İngiliz sömürgecilğine karşı bağımsızlık mücadelelerin alevlenmekte olduğu Hindistan'da kalmasının büyük bir tehlike oluşturacağı kanısına vararak, Mehmet Emin BUĞRA'yı 6 ay müddetle Peşaver Merkezi Cezaevi'nde göz hapsine aldı. Ancak Çin'e dönme şartıyla 8 Ocak 1943 tarihinde serbest bırakıldı.

1945 yılına kadar Mehmet Emin BUĞRA , Çin'in merkezi olan Nancin'de ve Doğu Türkistan'da istilacı Çin Hükümetleri ile yüz yüze mücadele faaliyetlerinde bulundu. Siyasi ve sosyal teşkilatlarda, Doğu Türkistan'ın Milli Bağımsızlık Davası'nı anlattı. Öteden beri Çin'de bulunan Dr. Mesut Baykozi, İsa Alptekin, Kadir Efendi gibi Doğu Türkistan'ın milliyetçi aydınları ile beraber Yurttaşlar Cemiyeti adı altında bir teşkilat kurdu. Çin kamuoyuna Doğu Türkistan meselesini tanıtmak, Milliyetçi Çin Partisi içindeki aşırı Çin milliyetçileri'ne karşı cephe almak için Çin basın ve yayınında makaleler yazdı. Çok yankı uyandıran makalelerden bir kaçısı ise ; 13 Ekim 1944 tarihinde Nancin'de Çin'ce o-

larak yayınlanan hükümet gazetesi Da Gung Bao'da yer alan " Şinjang değil Doğu Türkistan " ve " Doğu Türkistanlılar Türktür " adlı, Çinli ünlü tarihçi Li Dun Fan'ın Doğu Türkistan'ın Çin'in bir parçası olduğuna dair yazdığı makalelere reddiye olarak yayınladığı makalelerdir. Mehmet Emin BUĞRA'nın buna benzer çalışmaları, Çin Parlamento'sunda Doğu Türkistan lehine lobi (Çin'in büyük lideri Şun Yat Sın'ın oğlu Dr. Sun Fu gibi parlamenterler) oluşmasına katkıda bulundu.

1943'de Çin Anayasası oluşturulması için kurulan komisyona arkadaşlarıyla beraber Doğu Türkistan Meselesi'ni içeren bir taslak önerisi sundu. Adı geçen taslağın önemli maddelerinden biriside Şinjang adının Doğu Türkistan olarak değiştirilmesi, Doğu Türkistan Milleti'nin Türk olduğu gibi konuların anayasada açıkça belirtilmesi istenmekteydi. 14 Mart 1945 tarihinde (Tek parti sistemi olan) Çin İktidar Partisi'nin Genel Kurulu'nda Çin Devlet Başkanı'nun Doğu Türkistan aleyhindeki kararı dolayısıyla parlamento'da bulunan Doğu Türkistan vekilleri ile parlamento'yu terk etme kararı aldılar. Ancak son anda arkadaşlarının fikirlerini değiştirip Mehmet Emin BUĞRA'yı yalnız bırakmalarına rağmen o, devlet başkanı Can Gay Çek'in de hazır bulunduğu meclis genel kurulunu tek başına terkeder. Bu Çin'de o zamana kadar bir örneği daha görülmemiş bir olay olmuştu. Mehmet Emin BUĞRA bu olayı " Mücadele Hatıralarım " adlı eserinde şöyle dile getiriyor ; " Toplantı başladı, ben meclis başkanı kürsüsünün önüne geldim, toplantı salonuna bir baktım ve düz yürüyerek meclisi terk ettim. Bütün vekiller bana hayranlıkla baka kaldılar. Bu bir boykot ilanına benzer bir davranış oldu. Benim gibi tek bir adamın meclisi terk edişine kimse önemsemeyebilirdi. Ama ben vatanım için bir şeref gösterisi yapmayı uygun gördüğümden dolayı akıbetinin ne olacağını düşünmeden bu hareketi yaptım."

Mehmet Emin BUĞRA'nın yukarıda bahsedilen faaliyetleri neticesi Çin Kamuoyu tarafından Doğu Türkistan Meselesi'nin Çin Politikası'nda önemli bir konu olduğu anlaşıldı. Neticede Çin Merkezi Hükümeti bazı konularda geri adım atmaya mecbur oldu. Ayrıca aynı yıllarda İsa Alptekin ile beraber Uygurca ve Çince olarak aylık Altay isimli dergiyi çıkardılar.

1944 yılının sonu Mehmet Emin BUĞRA Doğu Türkistan'a geldi. Çin Hükümeti'nin Doğu Türkistan'da kurduğu Eyalet Hükümeti'nin konsey üyeliğine ve Bayındırlık Nazırlığı'na atandı. Aynı zamanda Ürümcü Üniversitesi Fahri Rektörlüğü vazifesinde bulundu. 29 Aralık 1948 tarihinde Doğu Türkistan Koalisyon Hükümeti'ne muavin reisi olarak tayin edildi.

Mehmet Emin BUĞRA Doğu Türkistan'a döndükten sonra ilk olarak Doğu Türkistan Gençleri'ni milliyetçi bir teşkilat çatısı altında toplamaya çalıştı. Tüm Doğu Türkistan'da Gençler Kültür Uyuşması (Demeği) kurdu. " Erk " adında bir gazetenin çıkarılmasında önemli roller aldı. Adı geçen demekleri esas alarak Doğu Türkistan Milliyetçi Partisi'ni kurdu. Ama Rus ve Milliyetçi Çinlilerin büyük tepkisini aldığından dolayı bu parti açık bir şekilde faaliyet gösteremedi.

12 Kasım 1949 tarihinde Doğu Türkistan'ın Kızıl Çin tarafından işgal edilince İsa Alptekin ile birlikte Hindistan'a hicret etti. Bu sırada Hindistan'ın Keşmir ve Ladah şehirlerinde Doğu Türkistan'dan kaçıp gelen binlerce göçmen toplanmıştı. Vatanlarında herşeylerini vanni yoğunu bırakıp gelen bu göçmenlerin barınma-

İLİ'DE KURULAN DOĞU TÜRKİSTAN CUMHURİYETİ VE ONUN RUS-ÇİN İŞBİRLİĞİNDEKİ AKİBETİ

Doç. Dr. S. Mahmut KAŞGARLI

Doğu Türkistan Türklerinin Çin mezalimine karşı ayaklanması neticesinde 12-11-1933 tarihinde kurulan Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti Rus-Çin işbirliğiyle yok edilip 11 yıl geçtikten sonra Doğu Türkistan'ın kuzeyindeki İli, Altay, Çöçek, (Tarbagatay) vilayetlerinde Çin'in müstemlike rejimi ve zulmüne karşı halkımızın milli ayaklanması sonucu 12-11-1944 tarihinde İli vilayetinin Gulca şehrinde Şarkı Türkistan Cumhuriyeti kurulmuştur.

Bugün Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 49. yıl dönemidir. Bu mübarek günü anmak, şehitlerimizin ruhuna Fatiha okumak, bu Cumhuriyetin kuruluşu ve yıkılışının tecrübelerini yekünlemek Doğu Türkistan hürriyeti ve bağımsızlığı için yürütmekte olduğumuz mücadelede çok mühim önem taşımaktadır.

Bilindiği gibi müstemlikeci Çin hükümetinin Doğu Türkistan halkına yaptığı acımasız zulüm ve zorbalığına karşı 6-10-1944 tarihinde İli vilayetinin Nilka kasabasında patlak veren milli silahlı ayaklanma iki günlük

şiddetli çarpışmalar neticesinde Nilka kasabasının Gomundang (Milliyetçi Çin) hakimiyetinden temizlenmesi ile sonuçlandı. Nilka'da milli ayaklanma yapan Doğu Türkistan gerilla savaşçıları 7-11-1944 tarihinde üç koldan İli vilayetinin merkezi Gulca şehrine hücum başlandı. 11-11-1944 tarihinde Gulca şehrinin birkaç stratejik noktasından başka esaslı yerleri Çin ordusundan kurtarıldı.

12-11-1944 tarihinde Doğu Türkistan Kurtuluş Örgütü gibi inkilabi örgüt ve ayaklanma yetkilileri ve halk temsilcilerinin toplantısında Doğu Türkistan Cumhuriyeti Devleti ve hükümetinin kurulduğu açıklandı.

Doğu Türkistan Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanlığına Elihan TÖRE, Cumhurbaşkanlığı Yardımcılığına Hakim Beg HOCA, Genel Sekreterliğine Abdurrauf MAHSUM getirildi. Doğu Türkistan Cumhuriyeti Devlet konseyinin 17 kişilik üyesi seçildi. Bakanlıklar tesis edildi ve bakanların tayini yapıldı.

MEHMET EMİN BUĞRA

rı, yedirip içirilmeleri gibi sorunlarını halletmek için Hindistan Hükümeti'nin yardımlarını sağlamak amacıyla başkent Dehli ve Keşmir arasında adeta mekik dokudu. Zamanın başbakanı Nehru ile görüştü. Bu görüşmelerin neticesi olarak Hindistan'daki Doğu Türkistan Göçmenleri'nin geçici olarak olsa bile barındırılmasını temin etti. Daha sonra Türkiye Cumhuriyeti ile yapılan yoğun temasların sonucunda Hindistan'daki Doğu Türkistan Göçmenleri'nin Türkiye'de iskanları sağlandı. Ayrıca Hindistan'daki yerli ve uluslararası örgütlerle temas kurarak, Doğu Türkistan'daki Çin mezalimini ve Doğu Türkistan Halkı'nın maruz kaldığı işler acısı durumunu anlattı.

1952'de Türkiye'ye göç ederek, Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı'na geçti. İsa Alptekin ile Doğu Türkistan Halkı'nın çileli mücadelesini Türk ve Tüm dünya kamuoyuna duyurmayı ilk hedef olarak seçip, gece gündüz demeden tüm olanaklardan faydalanarak çalışmalarını sürdürdü. Bunun için Doğu Türkistan Göçmenler Demeği'ni kurdu. Türk ve İngiliz dillerinde yayınlanan " Doğu Türkistan'ın Sesi " adlı dergiyi çıkardı.

1952'de Dünya İslam Teşkilatı'na " Doğu Türkistan " üyesi olarak kabul edildi. Daha sonra bu teşkilatın Mekke, Bağdat, Karaci, Kahire ve Tahran toplantılarına katıldı. 1960'da Pakistan'da toplanan Asya ve Avrupa Konferansı'na katıldı. Bu toplantıların tümünde Doğu Türkistan'ın sesini duyurmak ve onun istiklal mücadelesine İslam ve Hür Dünya'nın desteğini almak için olağanüstü çabalar harcadı. Ayrıca o yıllarda Çin milliyetçilerinin, Türk Kamuoyu'nu Doğu Türkistan konusunda yanıltıcı propagandalarına karşı Türk Basını'nda kalem mücadelesini de sürdürdü. Sade ve mütevazı bir hayat yaşadı.

14 Haziran 1965 tarihinde Ankara'da bir kalp krizi sonucu vefat etti. Vefat haberinin Türk Basın ve Rad-

yosu'ndan Türkiye'ye ve tüm dünyaya duyurulmasından sonra Türkiye ve dünyanın değişik yerlerinde yaşayan Doğu Türkistan'lıları büyük bir hüzne boğdu. Doğu Türkistan'ın gök ve Türk al bayraklarına sarılmış cenazesi devlet töreniyle Ankara Asli Mezarlığı'na defnedildi.

Eserleri :

- 1- Şark-ı Türkistan Tarihi (Uyghur Türkçesi ile)
1. Baskı 1940 Keşmir. 2. Baskı 1987 Ankara, 690 Sh
- 2- Kasaid-i Vataniye (Arapça, Farsça ve Türkçe Şiirler)
1942 Afganistan. 50 Sh.
- 3- Vatan Kaygusu (Arapça, Farsça ve Türkçe Şiirler)
1990 Ankara. 50 Sh.
- 4- Kalem Küreşi, 1. Baskı Nancin 1945. 2. Baskı Ankara 1990. 50 Sh.
- 5- Kutluk Türkan Opereti. 1. Baskı Ürümçi 1948.
2. Baskı 1990 Ankara.
- 6- Doğu Türkistan Tarihi, Coğrafi ve Şimdiki Durumu.
İstanbul 1952, 100 Sh.
- 7- Doğu Türkistan'ın Hürriyet Davası ve Çin Siyaseti.
İstanbul 1954. 48 Sh.
- 8- Endenozya, Hindistan, Pakistan, Birmanya ve Seylan Sayın Başkanları. Mart 1955. 3 Sh.
- 9- Doğu Türkistan Kızıl Muhtariyeti Red Eder.
Ankara 1955. 10 Sh.
- 10- Taşkent Konferansı'nın iç yüzü ve komünist memleketlerdeki yazarların durumu. Ankara 1959. 22 Sh.
- 11- Tibet ve Doğu Türkistan Hakkında Bilinmeyen Siyasi Konular. Ankara 1959. 16 Sh.
- 12- Dehli Konferansı ve Tibet. Ankara 1960. 52 Sh.
- 13- Doğu Türkistan'da Radyo aktif mi ya kızıl kopolu mu ? Ankara 1961. 16 Sh.
- 14- Şark-ı Türkistan ve Hürriyet Savaşları. 17 Sh.
- 15- Mücadele Hauraları. Ankara 1965. 56 Sh.

Doğu Türkistan Cumhuriyeti Ordusu Komutanlarından Gani Batur

Doğu Türkistan Cumhuriyetinin devlet bayrağı Ay-yıldızlı yeşil bayrak olarak kararlaştırıldı ve Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin 9 maddelik programı ilan edildi.

Bu maddeler şunlardır ;

- 1- Çinliler'in haksız siyasi rejimlerini yok etmek,
- 2- Demokratik bir hakimiyet tesis etmek, çeşitli mevkilerdeki yöneticileri serbest halk seçimi ile meydana getirmek,
- 3- Ordu halka mensup olmak,
- 4- Milletler eşit hak ve hukuklara sahip olmak,
- 5- Dini inançlara saygı göstermek,
- 6- Sanayiye, tarımı, hayvancılığı ve özel sektörü geliştirmek,
- 7- Dünyadaki demokratik ülkelerle özellikle Doğu Türkistan'ın kapı komşusu Sovyetler Birliği ile dostça ilişki kurmak, siyasetini devam ettirmek,
- 8- Milli eğitim ve sağlık hizmetlerini geliştirmek,
- 9- Uyгур dili ve yazısını devlet dili ve yazısı olarak kullanmak,

Bu tarihi toplantıda yine günlük " Şarki Türkistan Gazetesi " neşir etmek kararı alındı. (1)

1945 Ocak ayında bütün kasaba ve nahiyelerden gel-en halk temsilcilerinin katılımı ile Gulca şehrinde Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin ikinci bir tarihi toplantısı yapıldı, birinci toplantıda tayinlenen devlet ve hükümet üyeleri teyid edildi. Bazılarının görevleri değiştirildi.

Hükümet ekonomi, sosyal, eğitim ve kültür bakımından bir dizi kararlar kabul etti ve icraatlar başladı. Doğu Türkistan Cumhuriyeti kağıt parası çıkarıldı. Zafersenedi dağıtıldı. (2)

8-4-1945 tarihinde büyük muhteşem merasimle 50'den fazla gerilla birliklerinin katılımı ile 15 bin kişilik Doğu Türkistan Milli Kurtuluş Ordusu resmen kuruldu. Bu ordu gelişerek 40 bin kişilik modern ordu haline

ne geldi. Milli kurtuluş ordusunun yüksek Başkomutanlığına meraşal rütbesiyle Elihan Töre, Komutanlığına Korgeneral rütbesiyle Palnov, Komutan yardımcılığına Tümgeneral rütbesiyle Zunun Teyipov ve Abdurhim Canlar tayin edildi.

1945 yılı Mayıs ayında milli ordu yüksek komutanlığı Doğu Türkistan'daki Çin ordusuna karşı genel taarruza geçmek hakkında milli kurtuluş ordusuna emir verdi. Milli ordu Doğu Türkistan kuzey ve güney bölgelerinde Çin ordusuna karşı cephe açtı. Neticede Eylül sonu 1945 tarihine kadar İli, Çörçek ve Altay vilayetleri ve Aksu eski şehri ile Bay nahiyesi Çinliler'in elinden kurtarıldı. Her yerde Çinliler yenilmeye başladı. Çin yöneticiler Doğu Türkistan'ın merkezi idarelerini Ürümqi'den Kumul'a taşımaya karar verdi. (3)

Milli kurtuluş ordusunun şiddetli cenkleri ile 4-1-1946 tarihine kadar Kaşgar'ın Taşorgan nahiyesi, Yarkent vilayetinin Kargılık ve Poskam nahiyeleri düşman kuvvetlerinden temizlenip milli ordu Manas nehrinden geçerek Doğu Türkistan'ın başkenti Ürümqi'nin kapısı durumundaki Manas nahiyesine yaklaştığında Üç vilayet inkılabı patlak verdikten sonra onu desteklemek görünümü veren Stalin liderliğindeki Sovyet Rusya imperyalizmi tavır değiştirip, Çin imperyalistleri ile gizli anlaşarak " 2.Dünya Savaşı yeni bitti " " Dünya barışa muhtaç " gibi fikirleri ileri sürüp, içimize soktuğu adamları ile milli ordumuzun Ürümqi'ye doğu ilerlemesini durdurdu. Doğu Türkistan tamamıyla Çin'den kurtulup bağımsızlığını kazanmasına engel oldu.

Doğu Türkistan hükümeti vekillerini Milliyetçi Çin merkezi hükümetiyle barış anlaşması imzalamaya mecbur etti. Neticede 2-1-1946 ve 6-6-1946 tarihlerinde Doğu Türkistan Cumhuriyeti Hükümeti ile Milliyetçi Çin Merkezi Hükümeti arasında 11 maddelik ateşkes anlaşması imzalandı. Böyle bir anlaşmaya yanaşmayan, ve Doğu Türkistan Cumhuriyeti Hükümeti'nin tamamen Sovyet Rusya imperyalizminin etkisi altına alınmasına tepki gösteren İli-Çörçek ve Altay'dan ibaret üç vilayette kurulan Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı, Milli Kurtuluş Ordusunun Büyük Komutanı Maraşal Elihan Töre'yi Sovyet Rusya imperyalizminin ajanları " Özbekistan Komünist Partisi Merkezi komite birinci katibi Osman Yusupov sizinle mühim bir konu üzerinde konuşmak istiyor ve toplantı için sizi bekliyor " gibi yalan sözler, çeşitli hile ve mekirlerle 13-6-1946 tarihinde Sovyetler Birliği'ne kaçırıldı ve orda takip altına aldı. (4)

Stalin liderliğindeki Sovyet Rus imperyalistleri kendileri ile işbirliği yapan, Sovyetler Birliği'nin Doğu Türkistan halkına gerçekten yardım etme niyeti varlığına inanan kişilerden Ahmetcan Kasımı'yı Şarki Türkistan Hükümetinin esaslı liderlik mevkiine, Tümgeneral İshak beyi milli kurtuluş ordusunun Başkomutanlığına, Abdurkerim Abbasov'u milli kurtuluş ordusunun siyasi Komiserliğine, Tuğgeneral Delilhan'ı milli kurtuluş ordusu Başkomutan yardımcılığına getirdi.

Rusya imparatorluğunun Doğu Türkistan Türklerinin milli ayaklanma ve Çin'e karşı mücadelesini harekatın ilk yıllarında desteklemesinde dört amacı vardı ;

1- İkinci Dünya harbinde Almanlar'ın Moskova'yı kuşatmasından sonra Sovyet yanlısı siyasetini değiştirip Sovyet Rusya'sının Doğu Türkistan'daki askeri kuvvetlerini geri çekmeye zorlayıp, onun bu bölgedeki etkisini temizleme yolunu tutan Çinli General Şing Şi Sey ve onun yeni patronu milliyetçi Çin yönetiminden intikam almak, (5)

2- Amerika ve İngiltere hükümetlerinin müttéfiki milliyetçi Çin hükümetiyle anlaşarak Doğu Türkistan'da Sovyet Rusya'sına karşı askeri üs kurma ihtimalini önlemek, bunun için Uygurlar başta olmak üzere Doğu Türkistan Türkler'inden yararlanmak, (6)

3- Sovyet imperyalizmi İli'de kurulan Doğu Türkistan Hükümeti üzerindeki nüfusunu Çin ile olan Genel ilişkilerinde pazarlık kozu olarak kullanmak, (7)

Doğu Türkistan liderleriyle Çang Çiçung arasında Ürümqi'de sulh görüşmeleri başlamak üzereyken, diğer yönden 14 Ağustos 1945 günü Çin-Sovyet dostluk ve müttéfiklik anlaşması Moskova'da imzalandı. Nitekim Sovyetler Birliği bu anlaşma gereğince Çarlık Rusyasının Çin'in kuzey doğusundaki 3 vilayetinde sahip olduğu imtiyazların büyük bir kısmını çok ucuz olmak üzere tekrar elde etti. Anlaşmadaki bir maddede Çin'in Manchurya'daki egemenliğinin Sovyetler Birliği tarafından kabul edildiğine dair şöyle bir ibare vardır ;

Sovyet Hükümeti Sinkiang (Doğu Türkistan)'daki son olaylar konusunda Çin'in iç işlerine karışma niyetinde değildir. (8)

Bu açıdan bakıldığında Eylül 1945'te Doğu Türkistan milli kurtuluş ordusu birliklerinin Manas nehrinde durdurulmasını Sovyetler Birliği ile Çin (Gomintang) arasında varılan uzlaşma olarak görmek mümkündür.

4- Doğu Türkistan'ın çok kıymetli yeraltı ve yerüstü zengin kaynaklarına sahip olmak,hiç olmazsa ondan yararlanmak Doğu Türkistan Cumhuriyeti içindeki İli, Çörçek ve Altay'dan ibaret " Üç Bölge " nin ekonomik yönden cazip yeraltı zenginlikleri vardı.Bu bölgede petrolden başka volfram,kalay ve 1945 Ağustos'unda Hiroşima ve Nagasaki'de atom bombası patlatıldıktan sonra stratejik önem kazanan uranyum yatakları mevcut idi. Şing Şi Sey 1942'de Stalin ile bozuştuktan sonra Sovyetler Doğu Türkistan'ın kuzey batusundaki ekonomik ganimetlerden mahrum olmuştu. Eylül 1945 yılı bu bölgeler milli kurtuluş ordusunun şiddetli hücumları neticesinde Çin ordusundan temizlendikten sonra Sovyet mühendisleri tekrar bu bölgeye girerek Altay'da,altın ve stratejik öneme sahip olan tabii zenginlikleri sömürmeye başladılar. (9)

Rus imperyalizmi ihtilal önceleri ve ihtilalin ilk senerlerinde Doğu Türkistan Türklerinin istiklalini elde etmesini destekleme görünüşüne bürünmüş idi, bu aslında aldatmaca olup yalan idi veya samimi değildi. Bunun esas sebebi şu idi ;

Rusya imperyalizmi esaret altındaki Batı Türkistan'a komşu olan Doğu Türkistan'da bir bağımsız Uygur Türk Devletinin meydana gelmesi ve mevcut olarak yaşaması, Batı Türkistan'daki kan ve din kardeşleri olan Kazak, Özbek, Kırgız, Türkmen Türklerine etki yapıp onların bağımsızlık isteklerini alevlendirecekti. Bu Rusya imperyalizmi için çok tehlikeli bir hadise olacaktı.

Bu sebepten dolayı Ruslar Doğu Türkistan'ın tam bağımsız bir devlet olarak dünya sahnesinde yer almasını mutlaka istemiyordu. Bu yüzden Stalin çetesi Doğu Türkistan Cumhuriyeti Konseyi üyelerinin, bu hükümeti tanıma hususunda üç defa gönderilmiş mektubunu cevapsız bırakmıştı. Bu konu hakkında Doğu Türkistan Cumhuriyeti Konseyi üyesi Vakkas HACI 1962 yılında yazdığı bir mektubunda şunları yazmaktadır ;

1945 yılında Doğu Türkistan Hükümetinin üyeleri, Abdurup Mahsum, Enver Musabayıp, Salıcanbay, Me-

hemmetcan Maksım,Obulheyır Töre,Canı Yoldaşıp ve başkalarıyla birlikte bende Doğu Türkistan'ın müstakil devlet şeklinde tanınması hakkında yazılan dilekçeye imza atıp Stalin'e göndermiştik, bu bir gerçek bende Doğu Türkistan konseyi üyesi idim. (10)

Stalin yönetimindeki Rus imperyalizmi Çin'de Mao liderliğindeki komünistler Çin hakimiyetinin yönetimine el koyduktan sonra, onlarla gizli anlaşarak Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin esaslı liderlerinden reis Ahmetcan Kasımı, Milli Kurtuluş Ordusunun Komutanı General İshak Beg, Komutan yardımcısı General Delil Han, milli kurtuluş ordusu siyasi Komiseri Abdülkerim Abbas gibi kişileri Pekin'e toplantıya davet etmek sureti ile önceleri Sovyetler Birliği'ne götürüp, Stalinciler bu liderlerle görüşerek Pekin'e varduktan sonra Mao ve Çin Komünistlerinin Doğu Türkistan meselesindeki fikirlerine evet demesini istediler ama Ahmetcan Kasımı, İshak beg, Delil hanlar Stalin'in tavsiyelerini nazik bir üslupla red ederek, Pekin'de Çin komünist liderlerinden Doğu Türkistan'a devlet statüsü ve bağımsızlık isteyeceklerini bildirdiler. Sonunda Stalin ile Mao gizli anlaşarak, uçak kazası süsü vererek onları yok ettiler.(11) Stalin ve Sovyet imperyalizmi Doğu Türkistan'ın üç vilayetinde 5 seneden beri devam eden, Doğu Türkistan Cumhuriyetini birçok maddi menfaatler karşılığında Kızıl Çin yönetimine sattılar. Doğu Türkistan halkı iki imperyalist devletin ticari kurbanı oldu. Sovyetler Birliği'nin desteğiyle Kızıl Çin ordusu Doğu Türkistan'ı Ekim 1949 tarihinde işgal etti çok vakit geçirmeden milli kurtuluş ordusunu dağıttı. Doğu Türkistan Cumhuriyetinin esaslı, milletperver kadrolarını çeşitli bahanelerle yok ettiler. Kızıl Çin yönetimi Doğu Türkistan'a Çinli göçmen yerleştirmek suretiyle asimilasyon hareketini şiddetleştirdiler.Doğu Türkistanlıların insan hak-hukuklarını gasp ederek, bu bölgenin yer altı,yer üstü zenginliklerini sömürmeye başladılar. Bu 20. yüzyılın ilk yarısında Doğu Türkistan halkının başına gelen büyük bir faciadır.

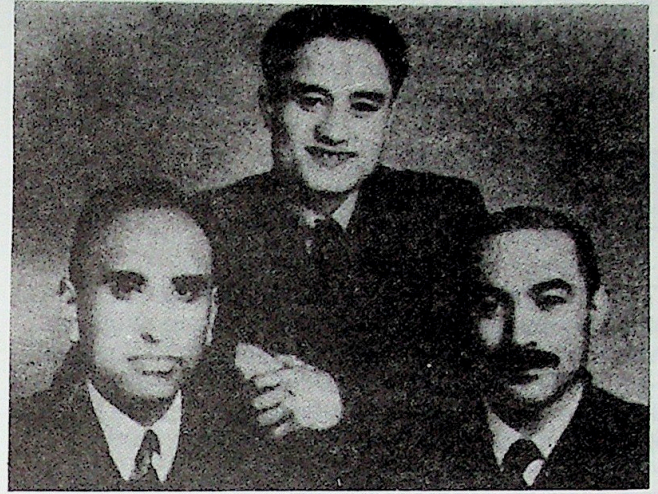
Bugün biz 12 Kasımdan ibaret bu inkılabı anma gününü anmamızın esas sebebi onun yakın zaman tarihimizde yine bir defa ,Doğu Türkistan Cumhuriyeti Devleti kurma günümüz olduğu ve onun bizim devam ettirmekte olduğumuz Doğu Türkistan davasının haklı olduğunu gösteren tarihi temel ilkelindedir.

O bizim Bağımsız Doğu Türkistan Cumhuriyeti'ni kurma mücadelemizde ruhlandırma gücümüz ve tecrübe aynamız olacaktır. Biz bu inkılabın zaferlerini evlatlarımıza anlatmamız ve onun tecrübelerinden şimdiki vatan davası mücadelêsinde yararlanmamız lazım.

Doğu Türkistan'ın kuzeyindeki üç vilayette kurulan, Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve yok edilmesinden alınacak çok kıymetli tecrübelerimiz vardır. Bunlar şunlardır ;

1- Kendi kaderimizi kendi elimizde tutmamız lazım, Doğu Türkistan inkılabı ile ilgili siyasi, iktisadi,askeri, kültürel konularda karar verme yetkisini kendi elimizde bulundurmamız gerekmektedir. Bu yetkiyi başka ülkelere, özümüzden olmayan yabancı insanlara vermekten kesinlikle kaçınmamız lazım.

2- Birlik ve beraberliğimizi iyi muhafaza etmemiz lazım, Doğu Türkistan Bağımsızlığı ve özgürlüğü için olan mücadele devamında kabilecilik, yurtperestlik ve şahsi nefaathilik illetlerine zemin vermemiz icap etmek-

Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin Bazı Komutanları

tedir. Çünkü birlik, beraberlik bizim güç, kuvvet kaynağımızdır. Zafer kazanmamızın teminatıdır.

3- Mücadele devamında mücadelenin genel stratejisi ve tatkik yöntemlerini iyi tesbit etmemiz, ilmi akıllıca siyasette kullanmamız lazım,

4- İnkılabı hareketimize önderlik yapabilecek kabiliyetli, yetenekli, vicdanlı, imanlı ve vatanperver kadroları yetiştirmemiz lazım.

5- Doğu Türkistan'ın hürriyet ve bağımsızlığı için olan mücadele devamında ve ondan sonraki dönemlerde önemli problemler üzerindeki tarihi kararları Doğu Türkistan mücadelesinin esaslı liderleri, kadroları birlik ve beraberlikte fikirleşmek suretiyle vermesi lazım. Şahısların yanlış karar vermesini önlemek lazım.

Devrimiz eski, yeni müstelikçiliğin çökmesi esaret altındaki milletlerin bağımsızlıklarına kavuşması için büyük imkaniyetler meydana gelen bir devirdir. Rusya'da Kızıl müstelikçiliğin ideolojisi olan komünizm çöktü. Sovyetler Birliği dağıldı. Soy ve din kardeşlerimizden müteşekkil Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmüstan gibi Cumhuriyetler bağımsızlığına kavuştu. Bağımsızlığa kavuşma sırası Doğu Türkistan'a geldi. Biz bunu elde etmek için mücadelemizi kuvvetlendirmemiz gerekmektedir. Çin'de de komünizm çökecektir. Çin imparatorluğu muhakkak parçalanacaktır. İnşallah Doğu Türkistan da hürriyet ve bağımsızlığına kavuşacaktır.

(1) CANGDACUNG (Çince), Şincang (Doğu Türkistan) 'nin kırk yıllık olayları hatırası, Teybi merkezi tarihi yadigarlıklar neşriyatı. 1954 S:80-81-82.

(2) Seyfeddin Azizi Ömür Destanı (2) Pekin Milletler Neşriyatı 1990 S: 83-84.

(3) İsa Yusuf Alptekin "Esir Doğu Türkistan İçin" Doğu Türkistan Neşriyat Merkezi. 1985 İstanbul S :437-442.

(4) Polat Kadiri Ülke Tarihi Altay Neşriyatı Ürümçi 1948 S : 175-176

(5) Cang Şın Gao (Çince) "Şincang" (Doğu Türkistan)'daki depremleri 40 yıl . Asya Neşriyatı Teyfi. 1956 S: 175-178

(6) Haşır Vahidi "Ömüştün seda ya da biz tartkan üç ziyan" (Geçmişten seda veya çektiğimiz üç zarar) Yeni Hayat Gazetesi Alma-ata 16.6.1990 S : 4

(7) Dr. Andrew D.W. Forbes Doğu Türkistandaki Harp Beyleri Doğu Türkistan Vakfı Yayınları.No:1 1990 İst. S : 356

(8) " " " " " " " " " " " S : 356-357

(9) " " " " " " " " " " " S : 354

(10) Haşır Vahidi "Ömüştün seda ya da biz tartkan üç ziyan" Yeni Hayat Gazetesi Alma-ata 16.6.1990 S : 4

(11) Asum Bakioğlu Pinhan tutluga katillik (Gizli yapılan katillik) Yeni Hayat Gazetesi 3-5-7-10 Kasım 1992 S: 2

Şerki Türkistan Cumhuriyeti'nin Son Lideri Ahmetcan Kasımı Ürümchi'de İsa Yusuf Alptekin ve A. Abbas ile birlikte

Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin Askeri Nişan ve Madalyaları :

- 1- Azatluk-1
- 2- Azatluk-2
- 3- Sadakat
- 4- Bahadırluk
- 5- İstiklaliyet İçin Mücadele-1
- 6- İstiklaliyet İçin Mücadele-2

MAREŞAL İLİHAN TÖRE KALBİMİZDE

Abdulhekim Baki ILTEBİR

Tarihten beri pek çok mücadeleler veren Doğu Türkistan Uygar halkı baskı ve zulümün devam ettiği son devirlerde arka arkadan kendi cesur evlatlarını doğurdu ve yetiştirdi. Her sefer ki müstakillik için verilen her mücadelede kendi liderlerini ortaya çıkardı. 1933 yılındaki Cumhuriyet'imizin mağlubiyeti ve tarihi tecrübeleri 1944 yılındaki Cumhuriyet'imizin meydana gelmesine zemin hazırladı. Bu manadan şunu kesin söyleyebiliriz ki, 1944 yılındaki halk müstakillik hareketi 1933 yılındaki mücadelenin devamıdır. Çünkü, Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti'nin siyasi programı, dış siyaseti, devlet bayrağı, simgesi ve esas nişanı 1944 yılındaki milli ayaklanmanın lideri İlihan Töre tarafından aynen ortaya konulmuş ve uygulanmaya başlanmıştır. İlihan Töre Doğu Türkistan halkının 1940'lı yıllardaki önde gelen teşkilatçısı,askeri komutanı, devlet kurucusu ve tarihi etkisi olan islam alimidir. Onun parlak hayatı, Doğu Türkistan'ın müstakillik mücadeleleri ile iç içedir.

MÜCADELE İÇİNDE GEÇEN BİR HAYAT

İlihan Töre 1890 yılında Tokmak'da dünyaya geldi. Babası Şakırhan Töre, Endican'daki marifetperver Özbek Türklerinden olup oğlu İlihan'ı Saudi Arabistan ve Buhara medreselerinde okutarak dini ve müsbet bilimlerde yüksek bilim sahibi yaptı. 1917 yılına kadar İlihan birkaç defa Komünistlere karşı savaflara katıldı. Sonra çevredeki kasabalarda imamlık ve medreselik yaptı. Ba arada Kaşgar'a bir defa gelip gitti. 1930 yılına kadar Tokmak'da ünlü din adamı ve tabib olarak şöhret kazandı. Bolşevikler'in baskınına karşı mücadele vermiş ve hapiste yattı. 1930 yılında ailesi ile Golca'ya geldi ve yakalandı. Toplumun kefuli ile hapisteki ölüm cezasından kurtulmuş olsa bile kısa bir süre sonra komünistlere karşı aleyhte propaganda suçlaması ile Şing Şi Sey tarafından yakalanarak Ürümqi'de hapse atıldı. O, Arapçayı ve Farsçayı çok iyi biliyordu, birçok dini,siyasi ve ubi kitaplar yazdı.

TEDBİRLİ TEŞKİLATÇI

1943 yılında İlihan Töre bir kaç senelik hapis hayatını bitirerek Ürümqi'de hapisten çıktı. Bu devir Doğu Türkistan İslam Partisi ve Doğu Türkistan Halk Partisinin Ümüç'i'de ciddi teşkili faaliyet yürütmekte olduğu bir zamana rastlıyordu. İlihan Töre hapisten çıkar çıkmaz istiklalcilerin yegane önemli üssü olan bilinen Ruzi Hacım Camiisi (şimdiki Han Tengri Camiisi)'ne geldi ve Cingizhan Damaolla, Polat Kaşgar, Selçuk, Ertoğrul, Tohti Kurban gibi arkadaşları ile temas kurarak teşkili faaliyetlerini devam ettirdi. Umumi vaziyeti gözleyerek Golca'ya yönelik yol tuttu. İslam Tarihi, İslam Felsefesi ve Kur'an'dan tam bilgili olan İlihan Töre, Golca'ya geldiği zaman Peytulla Camiisinin Başmü-

derrisliği ve imamlığı teklif edildi. O kısa zamanda halkın müstakillik mücadelesine atılmasına ve bir araya gelmesi yolunda açıktan açık konuşmalar yaptı. Gominang Partisinin zayıfladığı Golca'da askeri gücünün az olduğunu ve halkın nefretinin patlama derecesine ulaştığını gözönüne alarak bilginin ileri gelenleri ile işareler yaparak "Azatlık Teşkilatı" nı kurmaya girişti. Böylece İlihan Töre reis olmak üzere Muhemmetcan Mahsum, Gulam Kadir, Rehincan, Sabırhacı, Abdurrauf Mahsum, Nuriddin beg, Çani Yoldaşov, Salman Bey vs.gibi kişilerin katılması ve sonradan Ömercan, Kasımcan Kemberi, Abdukerim vs. gibi genç aydınların davet edilmesi ile " Doğu Türkistan Azatlık Teşkilatı " resmen kuruldu. İlihan Töre daha Ürümqi'de iken dava arkadaşlarıyla birlikte kararlaştırılan Üç Basamaklı siyasi programı ilan etti. Azatlık Teşkilat'ının vazifesini açıkça ortaya koydu. Birinci basamakta Sadır Palavan ruhu ile yetişen İli halkı arasında mevcut mahalli toplantılardan ve camiilerden faydalanarak, geniş çapta istiklal terbiyesi yürüttü. Bu suretle bütün halkı harekete getirmek ; ikinci basamakta ise gizli hazırlık yaparak, İli'de silahlı ayaklanma çıkararak işgalci Çin hakimiyetini devirmek, Üçüncü basamakta bütün Doğu TÜRKİSTAN'daki istiklalcı teşkilatlarla yoğun temas kurarak ve birleşerek mücadele verip, sonunda Gominang hükümetini yok ederek ve hür bağımsız ve demokratik Doğu Türkistan kurmaktan ibaretti.

Doğu Türkistan Azatlık Teşkilat'ının siyasi faaliyetleri kısa sürede etkisini gösterdi. Golca şehrinde düş-

man ile halkın sınırı açık olarak belirlendi. Bütün köy ve kasabalar harekete geçirildi. Ürümçü'ye, Kaşgar'a, Aksu'ya ve Turfan'a haberciler gönderildi. Pek çok altın ile Sovyet'e silah satın almak için temsilciler yollandı. Bütün yerlerde silah satın alma rüzgarı esti. Bundan haber alan Gomindang yetkilileri merkeze durumun ciddi olduğu yolunda rapor yollamakta birlikte Golca'daki Çinli memurlara hatta güvendikleri sivillerin hepsine silah dağıttı. Kısacası, İlihan Töre başkanlığındaki " Azatlık Teşkilatı " o devirdeki en doğru mücadele hedefini yani silahlı mücadele yolunu açıkça ortaya koymuş ve o yoldan gitmiştir. 1944 yılının başında bu teşkilat açıktan açık faaliyet yürütmeye başladı, ama Gomindang idaresince bu teşkilat üyelerinin kitleler halinde tutuklanması Sovyet casuslarının bu teşkilata el altından nüfuz etmesinden endişelenen İlihan Töre hemen karar vererek teşkilatı gizli hale getirdi ve teşkilatın şeklen dağıldığını bildirdi. Gerçekte ise silahlı mücadelenin zaman, yeri ve usulleri açıkça belirtildi.

YETENEKLİ KOMUTAN

1944 yılının Temmuz ayında Altay'daki milli güçler Gomindang'ın 384. Alayına baskın yaparak mağlup etti. 14 Ağustos günü Nilki'deki Ulstay'da Geni, Fatih, Ekber, Seyit, Hamit ve Osman başta olmak üzere 600 kişilik partizanlar gurubu resmen bir araya geldi ve açıktan açık silahlı saldırı başlattı. 7 Ekim Nilki Şehrini kurtardı. İşte bu Doğu Türkistan Azatlık hareketinin başlanması, Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin kuruluşu için atılan ilk kurşundu. " Azatlık Teşkilatı " reisi İlihan Töre, Gomindang'ın bütün askerleriyle şehir dışında savaşmakta olan bu fırsattan faydalanarak 10 Kasım 1944 günü Golca şehrinde silahlı ayaklanma yapma kararını aldı. Düşman bundan haber aldığı için ayaklanma tarihi 7 Kasım ile değiştirildi. Nilka partizanlarının Geni başkanlığındaki kısmı Golca'nın güney doğusundan, Seyit başkanlığındaki kısmı Golca'nın kuzey, batısından, Fatih başkanlığındaki kısmı kuzey doğusundan hücum etmeleri kararlaştırıldı. O gün sabahın ilk saatlerinde Abdükerim Abbasov başkanlığındaki partizanlar 60 adet otomatik tüfek, 2 adet makineli tüfek, 2 adet tanksavar silahı (Minamyot) ve bunlara ait 2 ton cephane ile Korgas yolu ile Bayanday'dan geçerek Golca'ya girdi. 1945 Şubat ayında Golca kurtarılan kadar Golca şehri ve civarında 20'den fazla büyük, 300'den fazla küçük tipte çarpışmalar meydana geldi. İlihan Töre önce kendisinin önderlik ettiği birliklere komutan sonra Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin Askeri Kuvvetleri Başkomutanı olarak bütün savaşlara komutanlık yaptı. Bu arada parçalayarak yok etmek esas gücü toplayarak düşmana nihai darbeyi vurmak, kuşatarak yok etme, düşmanı teslim olmaya mecbur etme ve hile ile yok etme taktiklerinin hepsini komuta ettiği bütün savaşlarda başarı ile uyguladı. Bundan başka bütün halkı harekete getirme, cephe gerisinde lojistik desteği devamlı hazır bulundurma, askerlerin savaşma ruhunu yükseltme, dış ülkelerin silahlarından faydalanma, esir ve ganimetleri halletme, hatta Ürümçü, Şiho, Manas ve Aksı taraflara Fedai müfrezeler göndererek düşmanın arka cephesindeki gücünü zayıflatmak gibi tedbir ve çareleri kullandı. O, savaş sırasında tamamen Doğu Türkistan Cumhuriyeti Hükümeti'nin kararları doğrultusunda hareket etti. Netice olarak bir düzenli ordu için gerekli bütün sistem ve kuralları tesis etti. Ayrıca, milli ordunun birliklere bölünmesi, komuta düzeni ve askeri ünvan ve rütbelere

nişan ve madalyalar ihdas etti. 3 Şubat 1945 tarihinde Doğu Türkistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun 19 sayılı toplantısında 12000 kişilik bir milli ordu kurulması kararlaştırıldı. İlihan Töre Mareşal ünvanı ile bu milli orduya başkomutan olarak atandı.

Bütün ordu müstakil 3 ordu olarak yeniden teşkil edildi. 1. Ordu Merkezi olarak Ürümçü'nin fethine, 2. Ordu Altay ve Çöçek Bölgesinin kurtarılması (Şimal ordusu), 3. ordu ise Cenup ordusu adı ile Güney Vilayetlerimizin işgalcilerden temizlenmesi için görevlendirilerek genel taarruza geçmeleri emri verildi.

Mareşal İlihan 11 Bitim antlaşmasına kadar bütün üç vilayetteki ve Taşkorgan'dan başlatılan Güney bölgesi savaşlarına başarı ile komuta etti. Bütün Çin'i saracak derecede başarıları elde edip Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin genç ve kahraman ordusunun güç ve kudretini gösterdi.

İTİBARLI DEVLET ADAMI

12 Kasım 1944 günü, yani 12 Kasım 1933 yılında Kaşgar'da kurulan Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti'nin ilanından 11 yıl sonra İlihan Töre'nin liderliğinde Golca'da ikinci bir Türk devleti olarak Doğu Türkistan Cumhuriyeti kuruldu. İlihan Töre Cumhurbaşkanlığına seçildi. Hükümet, milli orduyu kurdu. Bakanlıklar ve Teşkilatları kuruldu. Hükümet 9 maddeli siyasi programı hazırlayıp onayladı. Devlet adı Doğu Türkistan, devlet bayrağı ay yıldızlı yeşil bayrak olarak kabul edildi. Devlet'in resmi organı olarak Doğu Türkistan Gazetesi yayına başladı. Bakanlar Kurulu İlihan Töre, Hakimbek Hoca, Rehimcan Sabır Hacı, Muhammetcan Mahsum, Habib Yöncü, Enver Mosabayov, Ebulhayır Töre, Abdükerim Abbasov, Maskoliyev gibi şahıslardan teşekkül ettirildi.

1945 yılının ortalarına kadar İlihan Töre hükümet ve milli ordunun yüksek hukukunu kullanarak müstakil Doğu Türkistan devletini kurma yolunda pek çok zor ve parlak hizmetleri başarı ile yerine getirdi. Sonraki devirlerde Çin işgalcilerinin ve onların, Sovyet Bolşeviklerin ve casuslarının hükümet ve ordu içine sızarak yüksek yönetim kademelerinde karışıklıklar çıkarması sonucunda değişiklikler oldu. Hükümet 11 Bitim antlaşmasını kabule zorlandı. O zaman İlihan Töre antlaşmayı kesinlikle red edip devletin müstakilliği için sonuna kadar silahlı mücadele yapma fikrinde ısrar etti. Birinci defa toplanan Bakanlar Kurulu toplantısında anlaşmaya karşı karar alındı. İkinci defa yapılan Bakanlar Kurulu toplantısında ise Ruslar'ın aldatmacalığı ve askeri tehditleri üstün gelerek anlaşma kabul edildi. O zaman dan itibaren İlihan Töre yönetimden yavaş yavaş uzaklaştırıldı. Milli mücadele belirsiz yola girdi. Manas'taki durgunluk, güneyde ise milli ordu büyük katliamlara maruz kaldı. Çin Komünistleri, Gomindanglıları ve Rus Bolşevikleri birleşerek Doğu Türkistan Cumhuriyeti'ni sonunda devirdiler. İlihan Töre'yi Ruslar gizlice yakalayıp Rusya'ya kaçırdı.

SONUÇ

Devletlerin karakterine, tarihi olayların mahiyetine ve tarihi şahısların değerlendirildiklerinde Materyalizmin sahte görüşlerine göre yani Komünistlerin rezil ve kendi menfaatına olan fayda zarar yönünden değil, gerçek tarihi şartlar, hakiki tarihi mevcudiyet ve halkın esas arzusuna dayanarak değer vermek gerekir. Bu en

İlihan Töre bütün hayatını Türkistan halkının hürriyeti için adamıştır. Komünistlerin kastını ve hilesini ilk önce sezerek çareler kullanmıştır. Doğu Türkistan'ı azatlığa kavuşturma yoluyla bütün Türkistan halkını azatlığa kavuşturma gayesini güden uzak görüşlü bir devlet adamı idi. Aynen Millet düşmanların söylediği gibi " O Turançı " idi. İslamiyetin cesur bir gazetecisi idi Onun hayatını bilmek, düşüncesini araştırmak, tecrübelerinden sonuçlar çıkarmak bugün yalnız ilim adamlarının mecburiyeti olmakla kalmamalı, onun gerçekleştirilememiş büyük arzusuna varislik etmek bütün Doğu Türkistan İstiklalcilerinin tarihi ve milli bir borcudur. İlihan Töre Doğu Türkistan halkının kalbinde mengülük (ebediyete kadar) yaşayacaktır.

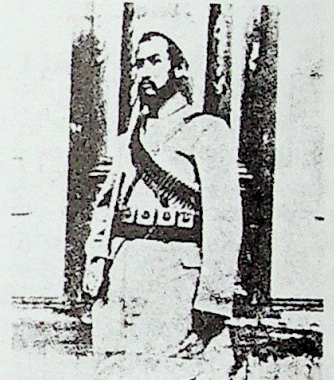
doğu görüşe sahip olmanın esasıdır. Kısacası 1944 yılındaki Doğu Türkistan Cumhuriyetinin takdirini o zamanki devletlerin karışık menfaatları ve karşılıklı ilişkilerinin belirlediği realiteden bakıldığında, Doğu Türkistan kemiksiz bir et parçası gibi iki köpeğin arasında kalmıştır. Bu kemiksiz etin geleceği başkaları tarafından belirlenmiştir. Gelişmesi ve sonucu ne olursa olsun 1944 yılındaki İli milli hareketi ve Doğu Türkistan Cumhuriyeti Doğu Türkistan Halkının kan dökerek, şehit vererek mücadele yapmasıyla elde edilen özbe öz kendi hakimiyetidir. Ne yazık ki , düşmanın hileleri, çevirilen dolapları ve üstün askeri gücü galip geldi. Ehmecan Kasimi vs. gibilerin gizlice öldürülmesi ve Çin komünistlerinin Doğu Türkistan'da hüküm sürmesi yok edilen bu Cumhuriyet'in halkın devleti olduğunu açık tanımladı.

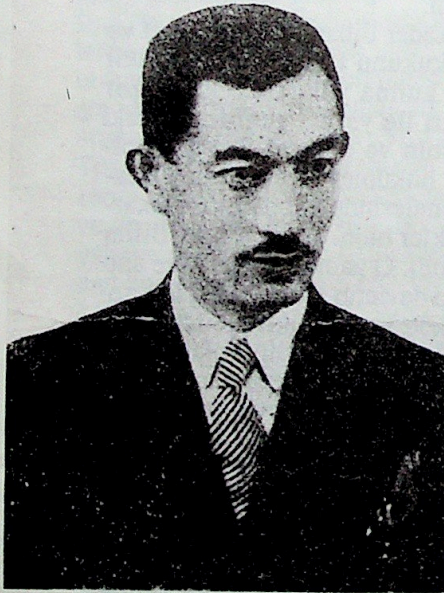
Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti'nin Liderleri

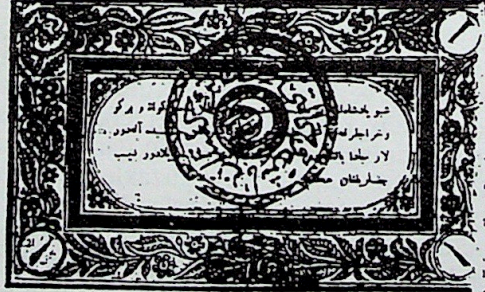
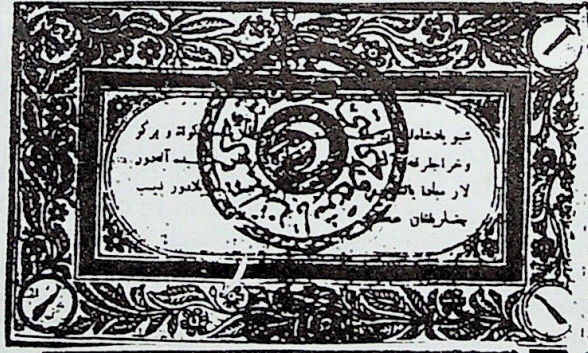
Emir Nur Ahmet Buğra

Emir Abdullah Buğra

Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti'nin
Dış İşleri Bakanı Kasımcan Beg

Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti'nin Kağıt ve Metal Paraları

Mehmet Niyaz A'lem

Yayın Kurulu :

M. Rıza BEKİN

S. Mahmut KAŞGARLI Mehmet Emin HAZRET

Hamit GÖKTÜRK Abdulhekim Bakı İLTEBİR